

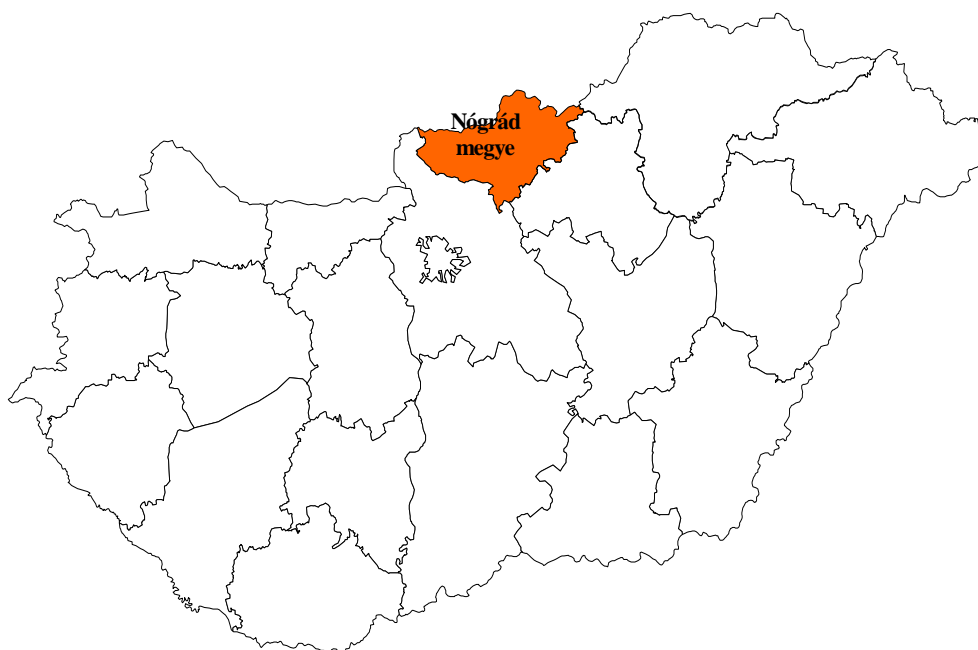
**Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat
Észak-Magyarországi Regionális Intézete**

☒ 3300 Eger Klapka Gy. u. 11.

Tel.: (36) 511-910, Telefax: (36) 310-227

T á j é k o z t a t ó
**a Nógrád Megyei Önkormányzat
számára**
„Nógrád megye lakosságának egészségi állapotáról”

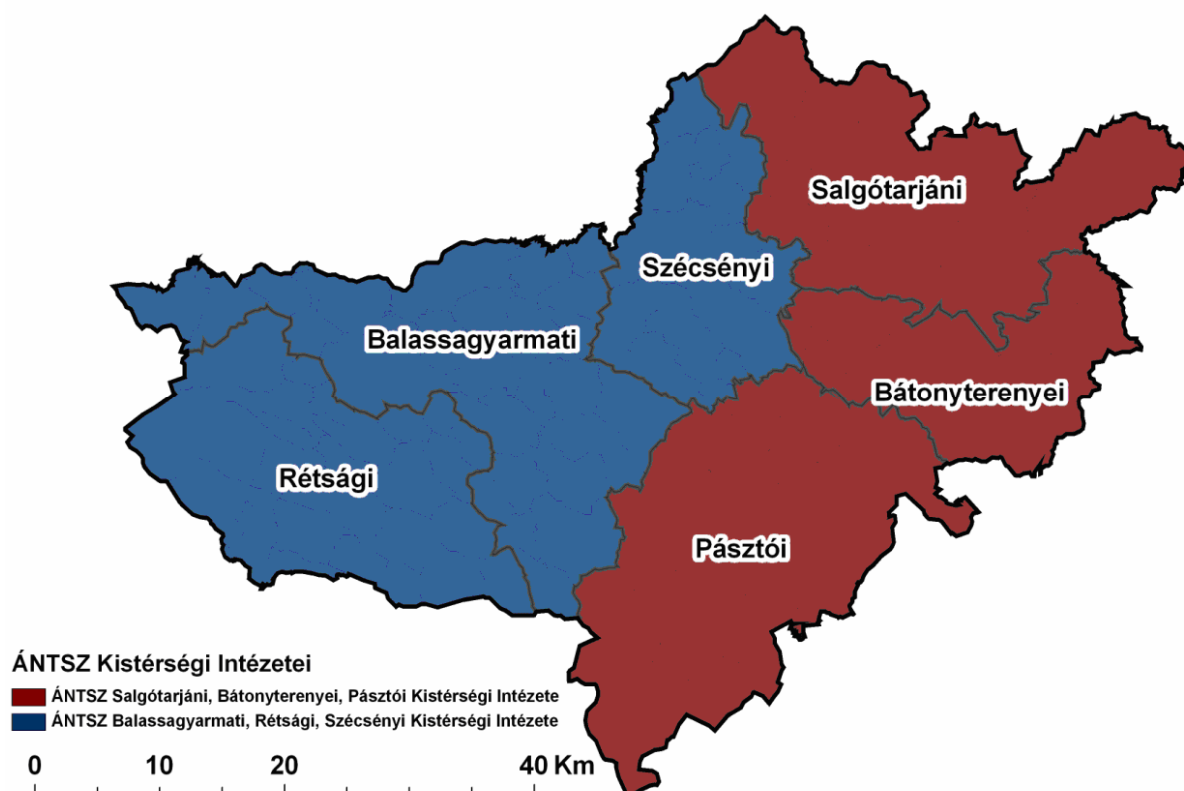
Készült: 2009. május

Készítette:

Dr. Bodnár Judit
regionális tiszti főorvos

A statisztikai adatokat összeállította:

Snellenperger Tünde
Dr. Papp Zoltán

Az ÁNTSZ minden évben tájékoztatást ad a Megyei Önkormányzat számára a lakosság egészségi állapotáról, és az azt befolyásoló tényezőkről.

A népességi mutatók, túl azon, hogy hasznos és objektív képet mutatnak a megye területén élő lakosság aktuális keresztmetszetéről, figyelemfelkeltő hatással is bírnak mindazokra a döntéshozókra, akiknek módjuk és lehetőségük van az emberek egészségi állapotát pozitív módon befolyásolni. Ez egy olyan tükör, amelyben szembesülni lehet a demográfia törvényszerűségeivel, a népesség fogyásának, összetételének változásával, és a megyében élő lakosság egészségi állapot mutatóival.

Bízunk abban, hogy a jelen tájékoztató anyagunk hasznos segítséget jelent prevenció programok, helyi fejlesztési koncepciók kidolgozásához.

A tájékoztató bevezetésképpen bemutatja a megye településszerkezeti, demográfiai helyzetét és a halandósági elemzéseken túl, utal a lakosságot leginkább érintő megbetegedési (morbidity) problémákra, illetve kitér a környezet-egészségügyi, és a népegészségügyi program keretében szervezett lakossági szűrések helyzetére is.

A tájékoztató utal a **65 év alatti halálozásokra (korai halálozások)**, mivel nemzetközileg elfogadott gyakorlat szerint ezen életkor alatt a fejlettebb társadalmakban már nem szabadna elhalálozni, figyelembe véve az egészségügy felkészültségét ill. a káros hatások társadalmi szintű kiküszöbölési lehetőségeit, de az egyéni egészségtudat fejlettségi szintjét is.

A 65 év alatti halálozások **magas szintje** - mely hazánkra, és Nógrád megyére is jellemző - akkor tapasztalható, ha az említett káros hatások (egészségtelen életmód, környezet szennyezések, egészségügyi ellátási zavarok, társadalmi- gazdasági- szociális esélyegyenlőtlenségek, stb.) nagyon erőteljesen sújtják a lakosságot, vagy annak nagyobb csoportjait. A kiváltó okok erőssége, a káros hatások összegződése pedig jóval korábbi életkorba tolja át a kapcsolatba hozható betegségek kialakulását, és így a végzetes kimenetel is korábbi életkorokban következik be.

A vezető halálokokban történő **nagyarányú haláleset észlelése** arra utal, hogy a **károsító hatások erőteljesen jelen vannak a lakosság körében**, és hogy azok nemcsak az elhalálozottakat terhelték, hanem

hasznos okokból már a betegeket, a most még tünetmenteseket, és egészségeseket is. A **vezető halálozással járó betegségek háttérben** kb. 20% a szerepe az alig befolyásolható genetikai tényezőknek, viszont erős az összefüggés **számos befolyásolható károsító hatással** (egészségtelen életmód, környezet szennyezések, egészségügyi ellátási zavarok, társadalmi- gazdasági- szociális esélyegyenlőtlenségek, stb.). Ezeket, a káros tényezőket multiszektoriális beavatkozásokkal szükséges csökkenteni.

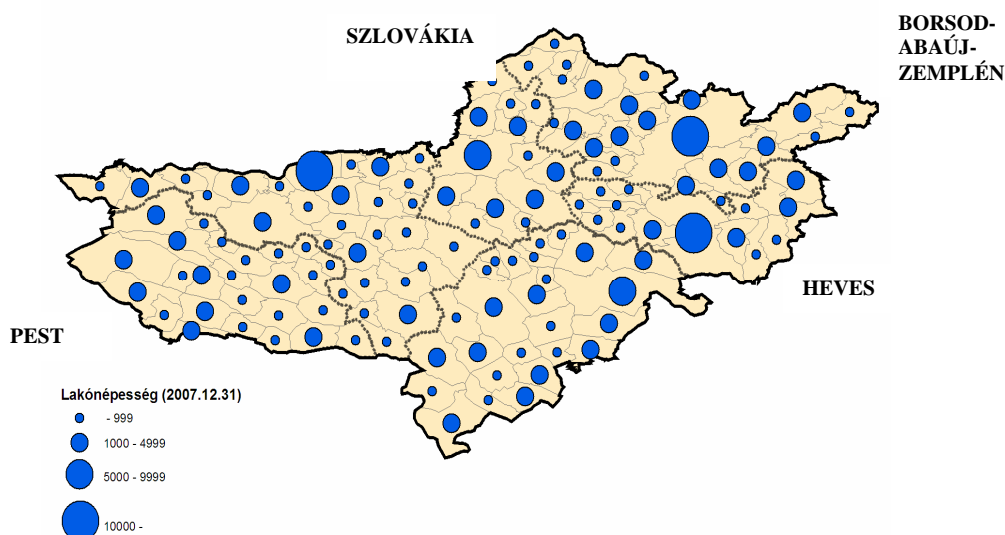
A **környezeti tényezőkkel összefüggő betegségek azonosítása** nehéz, mivel a számbaveendő betegségek számos tényező együttes hatásának eredményeként alakulnak ki.

A természetes és az épített környezet tényezői és az emberi egészség közötti kapcsolat ismert, azonban a károsító hatások azonosítása, az ok-okozat közötti összefüggés felderítése gyakran nehéz. *Irodalmi adatok alapján a halálozás okai között mintegy 12-15%-ban felelős a környezet s ezek között a környezetszennyezés mintegy 4-6%-ra tehető.* A környezeti hatásokra jellemző, hogy általában alacsony szinten, illetve koncentrációban, de hosszantartóan hatnak, így az egészségkárosodás számos behatás eredőjeként alakul ki.

A lakó és munkahelyi környezet számos szennyező ágenszt tartalmaz, amelyek különböző károsodást okoznak és így az egyes megbetegedések okaiként nehéz azonosítani.

Településszerkezet

1. ábra. Nógrád megye település szerkezete a települések lélekszáma szerint

Az Észak-magyarországi régióhoz tartozó Nógrád megyét Északon a Szlovákia, keleten és délen Heves megye, nyugaton Pest megye határolja. A megye keleti fele elsősorban iparvidék (volt), déli és nyugati területére a mezőgazdasági tevékenység jellemző. Salgótarjánon kívül a városok inkább kisvárosok, a többi település is mint kis lakosságszámú község uralja a megyét.

A megyét 1994-ben 126 település alkotta, (1995-ben 127-re majd 2005-re 129-re emelkedett) 2009-ben már 131 volt a települések száma. A városok száma változatlanul hat.

A **településszerkezetben a kis lélekszámú falvak a meghatározóak.** A települések 87%-át az 1999 főnél kisebb népességű települések, ezen belül 24%-át az 500 főnél kisebb népességű törpefalvak alkotják. Az itt élők hányada ugyanakkor alig haladja meg a 4%-ot. **A tízezer főnél népesebb települések súlya csökkent,** mindössze 2%, az itt élő népesség aránya 40 %-ról 33%-ra fogyott. 1.ábra; 1-3.táblázat

A megyén belüli változatos természetföldrajzi adottságok is okai annak, hogy az egyes kistérségeket, mikrokörzeteket tekintve igen különböző településszerkezeti, demográfiai, infrastruktúrájú és életszínvonalbeli különbségeket találunk.

1. táblázat: Nógrád megye idősoros adatai

Év	Lakónépesség az év végén, fő	Élvezületés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás (-)	Belföldi vándorlási különbözet	A halál oka			Egy éven aluli meghalt	Terhesség-megszakítás	
						keringési rendszer betegségei	daganatos betegség	szándékos önártalom		összesen	száz élvezületésre
1990	226 279	2 725	3 309	-584	-815	1 615	670	86	35	1 814	67
1995	225 753	2 479	3 442	-963	-495	1 728	749	71	26	1 684	68
1996	224 612	2 274	3 362	-1 088	-593	1 759	758	53	32	1 623	71
1997	223 584	2 106	3 305	-1 199	-370	1 752	702	58	27	1 611	76
1998	222 685	2 128	3 256	-1 128	-312	1 680	760	62	19	1 517	71
1999	221 944	1 965	3 404	-1 439	158	1 813	778	54	16	1 437	73
2000	221 605	2 146	3 345	-1 199	319	1 822	794	57	13	1 210	56
2001	220 600	2 065	3 224	-1 159	107	1 750	766	42	17	1 073	52
2002	219 447	2 104	3 148	-1 044	-157	1 698	694	41	17	964	46
2003	218 128	2 035	3 159	-1 124	-281	1 674	712	45	18	967	48
2004	216 501	2 010	3 280	-1 270	-527	1 747	746	49	19	1 173	58
2005	214 824	1 914	3 230	-1 316	-308	1 745	700	40	8	1 130	59
2006	213 030	1 961	3 107	-1 146	-792	1 578	705	50	13	1 060	54
2007	210 182	1 863	3 122	-1 259	-1 586	1 594	700	38	10	1 094	59
2008*	208 000	1 800	3 000	-1 200		-	-	-	10	-	-

*=KSH, előzetes adatok

2-3. táblázat: Településszerkezet, népmozgalmi helyzet, 2006

Kistérség	Település	A települések száma népességnagyság-kategóriák szerint						Terület, km ²	Népsűrűség, fő/km ²	A 120 feletti népsűrűségű településeken lakók aránya, %
		-499	500-999	1000-4999	5000-9999	10 000-49 999	50 000-			
Balassagyarmati	29	7	14	7	-	1	-	533	77,8	4,0
Bátonyterenyei	14	4	5	4	-	1	-	274	92,7	53,4
Pásztói	26	11	3	11	1	-	-	552	59,6	37,3
Rétsági	25	6	10	9	-	-	-	435	58,8	18,0
Salgótarjáni	24	2	9	12	-	1	-	475	137,8	72,6
Szécsényi	13	2	4	6	1	-	-	278	70,1	30,9
Összesen	131	32	45	49	2	3	-	2 546	82,6	47,8

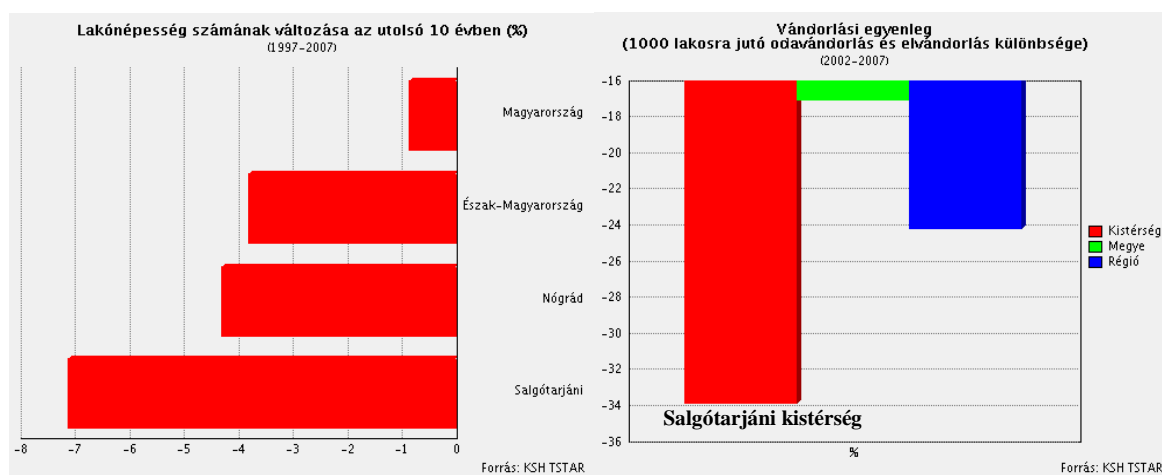
Kistérség	Lakónépesség az év végén		Élvezületés	Halálozás	Belföldi vándorlási különbözet	Természetes szaporodás, fogyás (-)	Belföldi vándorlási különbözet	A 60 éves és idősebb népesség aránya az állandó népességből az év végén, %	Illetékes Kistérségi ÁNTSZ központ
	fő	változása a 2001. év végéhez, %							
Balassagyarmati	41 467	-3,7	9,0	14,1	-8,6	-5,8	0,0	21,7	Balassagyarmati
Rétsági	25 366	-8,4	8,7	11,9	-8,1	-6,1	-3,4	23,5	
Szécsényi	32 895	-3,8	9,2	13,2	-9,3	-5,2	-0,9	22,1	
Salgótarjáni	25 588	-0,8	7,6	13,2	-2,4	-4,3	2,8	21,4	Salgótarjáni
Bátonyterenyei	65 413	-5,7	8,6	17,5	-7,8	-5,6	-4,4	23,0	
Pásztói	19 453	-5,1	10,0	15,3	-7,1	-5,0	-2,2	21,9	
Összesen megye	210 182	-4,7	8,8	14,8	-7,5	-5,4	-1,8	22,4	

Demográfiai helyzet

A megye népessége folyamatosan csökkent 2008. I. 1-jén 210 182 fő volt, továbbra is az **ország egyik legalacsonyabb lélekszámú megyéje**. Kistérségi szinten jelentős eltérések tapasztalhatók.

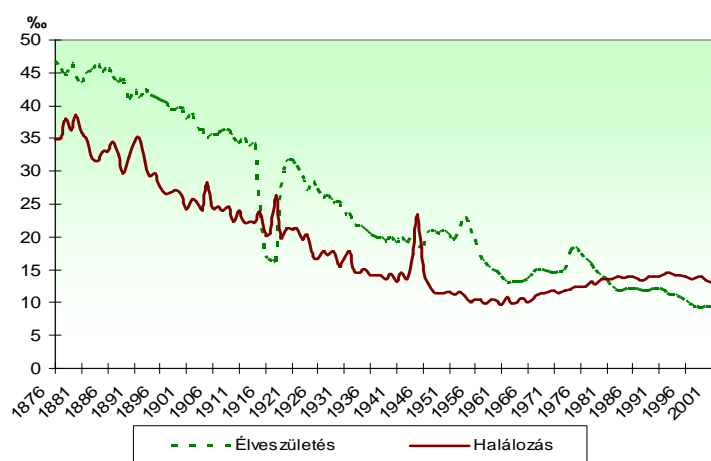
A lakónépesség száma az elmúlt 10 évben több mint 4 %-kal csökkent a megyében és kistérségi szinten jelentős eltérések tapasztalhatók. Az ezer lakosra jutó vándorlási egyenleg 2002-2007 között az egész megyéhez viszonyítva igen kedvezőtlen képet mutat. Az utolsó tíz évben, a lakónépesség számában végbemenő **negatív mértékű változás a Salgótarjáni kistérségben volt a legerőteljesebb. Kedvezőbb helyzet uralkodik a Rétsági térségben** melynek lakónépessége az elmúlt tíz év átlagában nem csökkent, a vándorlási egyenleg +15%-os volt. 2-3.ábra

2-3. ábra. Lakónépesség számában végbemenő változások

A megye demográfiai helyzetének sajátossága, hogy a **tartósan alacsony** – csökkenő - **termékenységhez tartósan magas halandóság társul**; a '80-as évek elejétől minden évben többen halnak meg, mint amennyiben születnek. A két népesedési jelenség mérlege: a természetes fogyás 2008-ban 1200 fő volt, mintegy három évtized alatt pedig annak kumulált összege a megyében meghaladta a 27 ezer főt.

A természetes fogyás, a népesség öregedése és a „szabálytalan” kormegoszlást kifejező korfa tartósan fennálló, kedvezőtlen népmozgalmi jelenségek: alacsony élveszületési és magas halálozási arány következményei. Míg születésszám szerint nemzetközi összehasonlításban az európai mezőny átlaga körülbelül a **magyar adatok**, addig a halálozásban sereghajtók.¹

Magyarországon az **élveszületések** száma az ezredfordulóra az 50 évvel korábbinak a felére esett vissza, Nógrád megyében az országoshoz hasonló **csökkenő tendencia** uralkodik. Mivel a halálozások száma rendre meghaladja, az élveszületéseket (2008-ban 3 000 személy halálozott el ezzel szemben mindössze 1 800

¹ Kormánybizottság Titkárságának honlapja, Népesedési információk: Magyar népesedési folyamatok tendenciái 2050-ig

gyermek született), így továbbra is a természetes fogyás jellemzi a megyét, melyet tovább ront a negatív migráció mértéke. 5.ábra

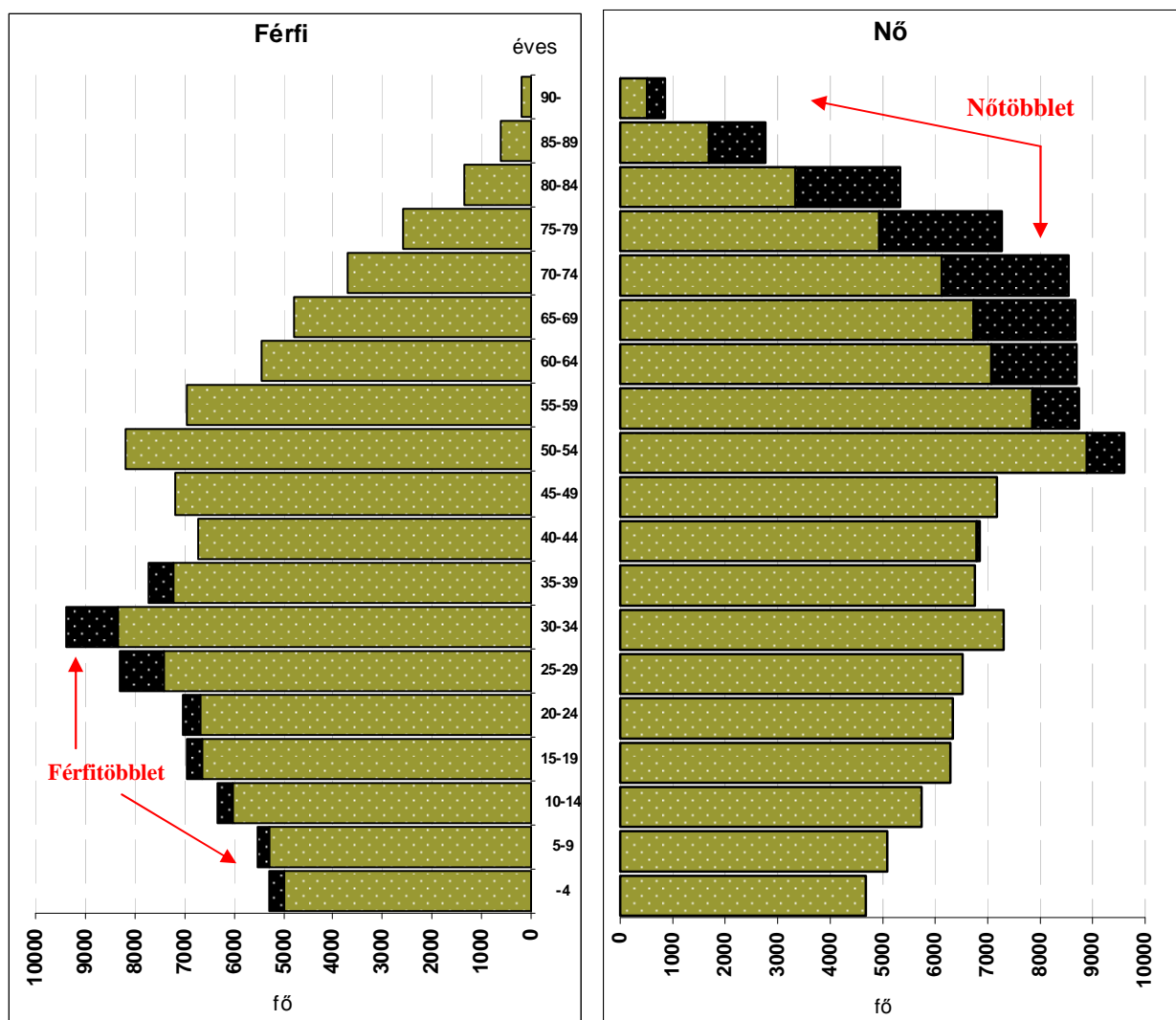
A csökkenő termékenység és az öregkorban is javuló életesélyek következtében nő és növekedni fog az öregek részaránya.

Korösszetétel tekintetében elsősorban a 0-14 évesek arányának csökkenése, és a 65 éven felüliek arányának emelkedése jelzi, hogy *létszámában fogyó, összetételében öregedő népesség vagyunk* az országos helyzethez és a fejlett társadalmakra jellemző módon. Ennek nem csak a tendenciájában csökkenő termékenység a fő okozója, hanem az öregkorban is javuló életesélyek, a magas halandóság, amelyben meghatározó szerepe van a korai halálozások kiemelkedő arányának.

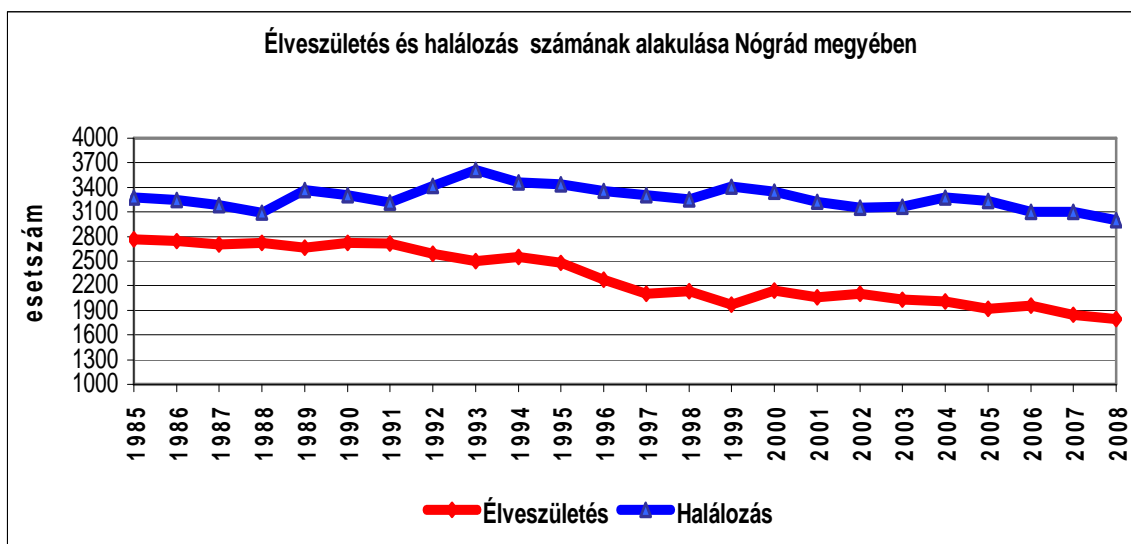
A lakosság előrejedése, annak társadalmi-gazdasági hatásai miatt, az egyik legsúlyosabb népesedési probléma.

- A **korfa** 20 éves kor alatt egyenletesen keskenyedik, a **0-4 éves korcsoport létszáma** - a tendenciájában mérséklődő születések miatt - **csökken**. Jellemzője továbbá a 40-44 éves középkorúak alacsony száma, illetve, hogy a 30-34 és az 50-54 évesek vannak a legtöbben. A nemek arányának alakulására általában jellemző a fiúk születéskori kissé nagyobb aránya, azonban a férfiak magasabb halandósága a 45 év feletti korcsoportoknál már nő többletet eredményez. *Mivel a népességfogyás a férfi lakosságot drasztikusabban érinti, a nemek aránya egyre kiegyenlítetlenebb.* 4.ábra

4. ábra. Nógrád megye népességének korösszetétele, 2008

5. ábra.

A magyar társadalom és ezen belül *Nógrád Megye népessége* is– hasonlóan az Európai Unió több országához– **öregszik**, azaz a népesség közül egyre többen tartoznak az idős korosztályhoz és egyre kevesebben a fiatalok közé.

Egy adott területi egység népességének korösszetételében, és így az öregedési indexében is, változást okoznak a ki- és beköltözések, a lakóhely változtatások is. Többnyire **a fiatal, magasabb termékenységgű korosztály költözik el**, és az idősebbek maradnak helyben.

Az **öregedési index**, amely a 65 évesek és idősebbek részarányát a 0-14 évesek részarányával hasonlítja össze, országosan fél évszázad alatt 30 százalékról csaknem 100,00 százalékra nőtt vagyis 2004-re lényegében már azonos volt a 0-14 évesek és a 65 évesek és idősebbek száma. A **megye öregedési indexe az országos értéktől kedvezőtlenebb** (2007. év ország: 107,6; Régió: 103; Nógrád: 115), de tendenciája megegyezik az országéval, azaz lassan öregszik a megye is. **5-6. ábra**

A várható élettartamnak az utóbbi évtizedben bekövetkezett meghosszabbodása önmagában örömdetes jelenség, a legidősebbek létszáma emelkedik.

A legidősebbek: a 75 éven felüliek létszáma dinamikusan nő, mely eltérő, új kihívásokat jelent a korábbiakhoz képest az egészségügy és a szociális ellátások számára.

Születéskor várható átlagos élettartam

4. táblázat. Születéskor várható átlagos élettartam alakulása

Terület	Férfi					Nő				
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
Nógrád megye	67,26	67,19	67,92	68,25	67,93	76,17	75,60	76,41	76,23	77,09
Észak-Magyarországi régió	66,7	66,97	66,84	67,37	67,54	75,8	75,8	75,93	76,39	76,43
Magyarország	68,3	68,6	68,56	69,03	69,19	76,5	76,9	76,93	77,35	77,34
EU(27) átlaga	74,73	75,1	75,54	75,89	75,97	80,97	81,36	81,69	82,05	82,13

A **születéskor várható átlagos élettartam a férfiak esetében a régiós átlagtól jobb**, de az országost nem éri el. A **nők esetében az országos szinttől elmarad, de a régiós átlagtól kedvezőbben alakult 2007-ben**. A halálozási mutatók alapján a megyében, a 2007-ben született fiúk 68, a lányok 78 várható átlagos életévre

számíthatnak. A nemek közti egyenlőtlenséget jelzi, hogy amíg az Unióban a **nők és a férfiak születéskor várható élettartama között** mindössze 6 év **a különbség**, addig Nógrád megyében **10 év**. 4.ábra

Csecsemőhalálzási adatok

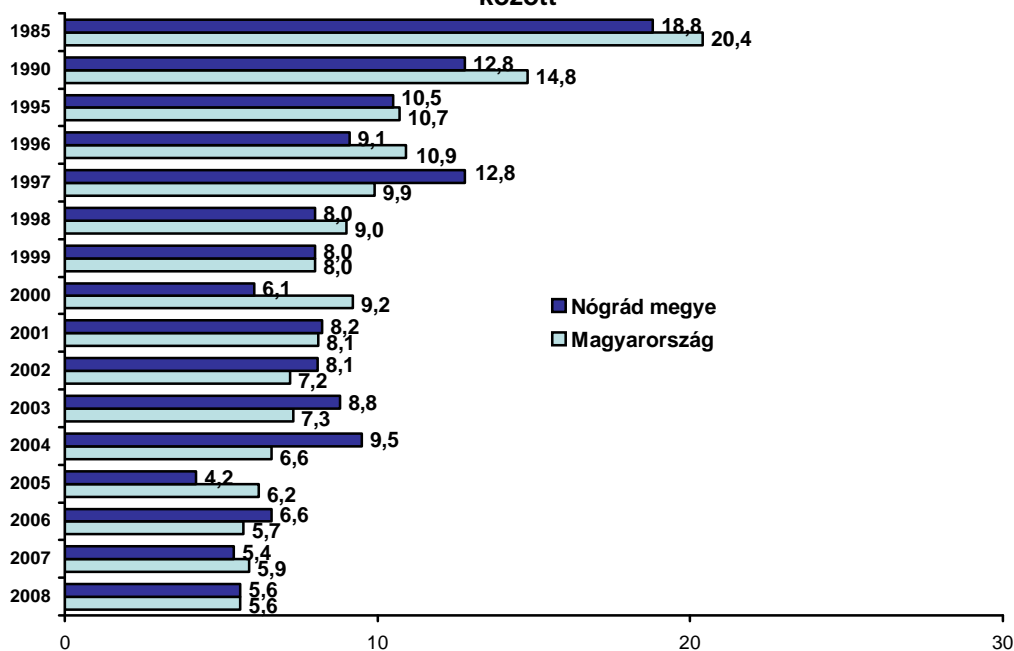
A **csecsemőhalálzás**, az élveszületést követően az egyéves kor betöltése előtt bekövetkezett halálózást jelenti. A halandósági elemzések speciális területe és kitüntetett szerepét az indokolja, hogy mint alapvető demográfiai mutató- jellemző indikátora egy ország életszínvonalának, egészségkultúrájának, szociális- és egészségpolitikájának, az egészségügyi ellátásnak.

Hazánkban a csecsemőhalandóság múltbeli viszonylagos nagy súlyát támasztja alá, hogy a századforduló körül a halálózások 30 százaléka csecsemőhalálzás volt. A magas csecsemő mortalitás a XX. században erősen csökkenő tendenciát mutatott.

A WHO 1995-ben tűzte ki célul azt, hogy a közép-kelet-európai országokban is 2000-re 10 ezrelék alá kell csökkenteni a csecsemőhalálzás arányát. Magyarország már 1997-ben (9,9 ezrelék) átlépte e bűvös határt, 2008-ban ez az érték országosan 5,6 ‰, az É-mo.-i régióban 8,2 ‰, míg Nógrád megyében 5,6 ezrelék.

6. ábra.

**Az ezer élveszületésre jutó csecsemőhalálzás alakulása
Magyarországon és Nógrád megyében, 1985, 1990, és 1995-2007
között**

A csecsemőhalálzás az országon/régióon belül területileg is nagy szóródást mutat, mely összefügg az adott terület gazdasági adottságaival, a lakosság iskolai végzettségével és egyéb társadalmi-szociális, egészségügyi tényezőivel. A csecsemőhalálzás meghatározó **kockázati tényezői között kiemelendő a terhességi kor, az újszülött biológiai érettsége, és a születési súlya.**

Nógrád megye helyzete a régióon belül továbbra is kedvezőnek mondható. A 2008-as adatok alapján a megye az országos szinttel megegyező volt az ezer élveszülöttrre jutó csecsemőhalottak száma. Ennek ellenére a másik két megye kedvezőtlenebb mutatói hatására országosan régióink továbbra is az élén jár.

6. ábra

Halandóság

Általános halandóság

Előzetes adatok alapján 2008-ban Nógrád megyében **3000** lakos halálozott el, a nemeket tekintve közel azonos arányban, melynek továbbra is **közel 30%-a 65 év alatt** -a munkaképes aktív korúak körében **következett be**. Ezen, halálozások jelentős része elkerülhető lenne.

A halandóság nemi különbségein túl igen jelentős térségi halmozódások mutathatók ki az országon belül.

Az Észak-magyarországi Régió – ezen belül Nógrád megye – egészségi állapotát első megközelítésben a korai (65 év alatt bekövetkezett) halálozások mértéke és struktúrája határozza meg. A csecsemőhalálozást a korábbiakban részletezett okok miatt külön vizsgáltuk.

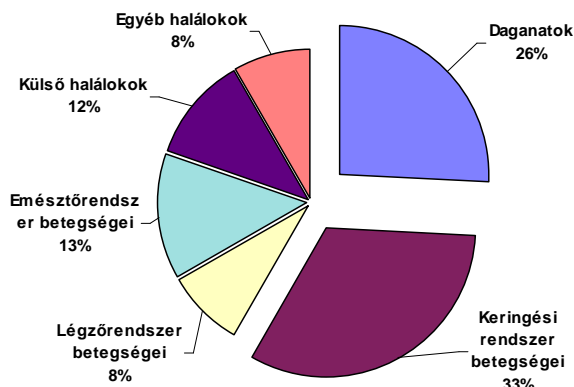
A korai összhálaózás településszintű elemzése segítséget nyújthat a területi egyenlőtlenségek feltárásához. A 65 év alatt bekövetkezett halálozások döntő módon a kockázati tényezők által befolyásoltak, népegészségügyi szempontból így kiemelt figyelmet érdemelnek. Kis területi egységek vizsgálata esetén az indirekt standardizált mutatók jelentős instabilitása jelentkezik, amelyet a 3 évre történő összevonással és empirikus Bayes becslés alkalmazásával igyekeztünk minimalizálni.

Korai halálozáson belül **elkerülhető halálozásnak** nevezzük a gyógyító orvoslás által befolyásolható eseteket (pl. magasvérnyomás, agyérrendszeri betegségek), illetve az elsődleges prevenció által megelőzhető halálozások csoportját (pl. légcső, hörgők, tüdő rosszindulatú daganata - dohányzás-; krónikus májbetegség – alkohol fogyasztás; ischaemiás szívbetegség - táplálkozás/életmód), mely főleg az egyén életmódjával kapcsolatos.

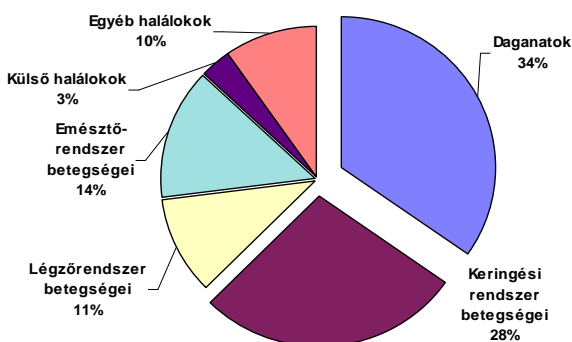
A **halálloki struktúrát** tekintve, míg a halállokokat valamennyi életkorban mindkét nemnél változatlanul a **keringési rendszer betegségei okozta halálozás** vezeti, melyet a **daganatok** miatti halálozás követ, addig az 1-64 év közöttiek **idő előtti halálozásában, a daganat a vezető halállokok a nők esetében, férfiaknál továbbra is a keringési rendszer betegségei okozta halálozás részaránya dominál**. Majd mind két nem esetében az 1-64 évesek körében az emésztőrendszer valamint a morbiditás és mortalitás külső okai miatti halálozások részaránya megnő. 7.ábra

7. ábra. A vezető halállokok súlya az 1-64 éves Nógrád megyei férfiak és nők halálozásában, 2007

a. Férfiak

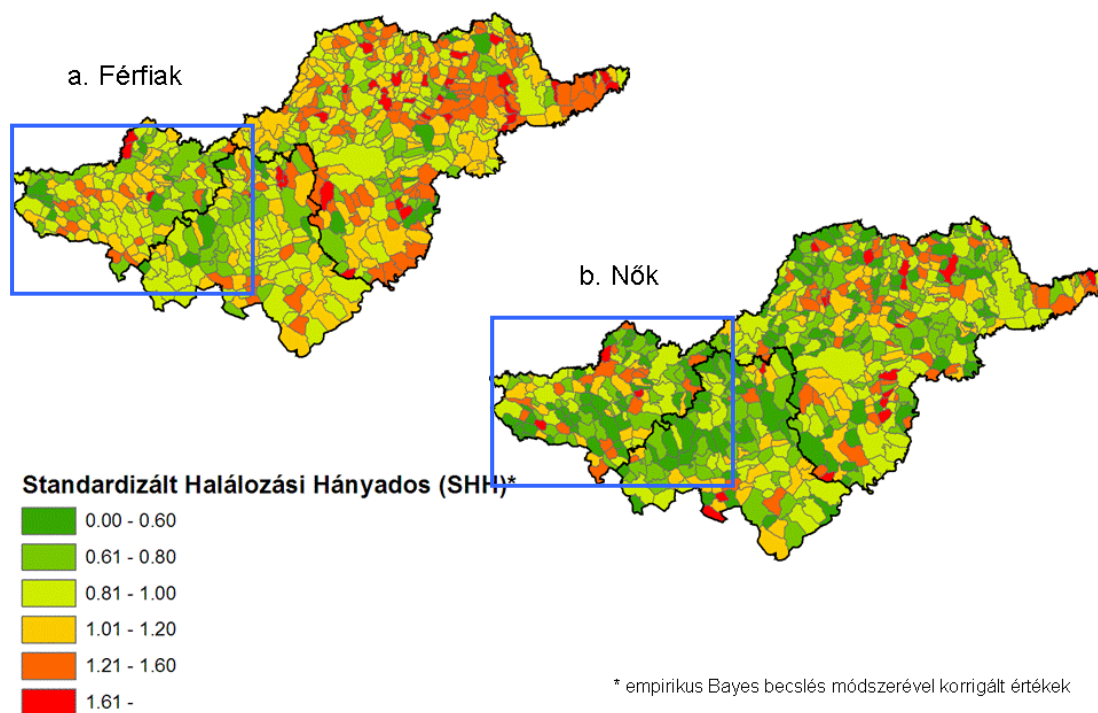
b. Nők

A *korai halálozás településszintű elemzése Nógrád megye esetében az országos átlagnak megfelelő eredményeket mutat*, jelentősebb kedvezőtlen irányú eltérés a megye centrális és északi részén ábrázolódott. A fenti eltérés mindkét nemre jellemző volt, a nők esetében látható kép összességében jobban közelítette az országos átlagot. 8.ábra

8. ábra.

A korai halálozás (1-64) eltérései az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

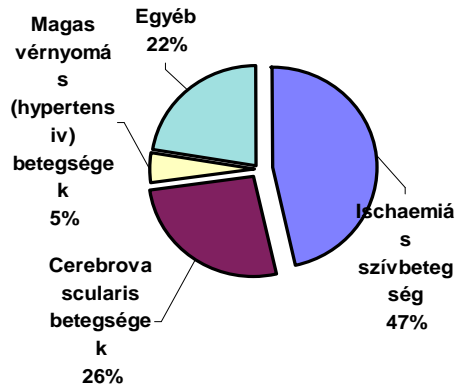

Okspecifikus halandóság

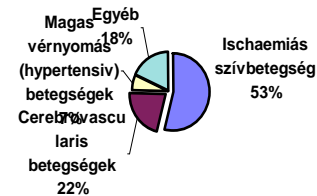
A keringési rendszer betegségei okozta halálozás vizsgálatát indokolja, hogy a fejlett európai országokban a korai halálozás mérséklődése elsősorban e betegségcsoport okozta mortalitás csökkentésének következményeként jelentkezett.

9. ábra. A főbb betegségek súlya az 1-64 éves férfiak és nők keringési rendszer betegségei okozta halálozásában Nógrád megyében (2004-2006)

a. Férfiak

b. Nők

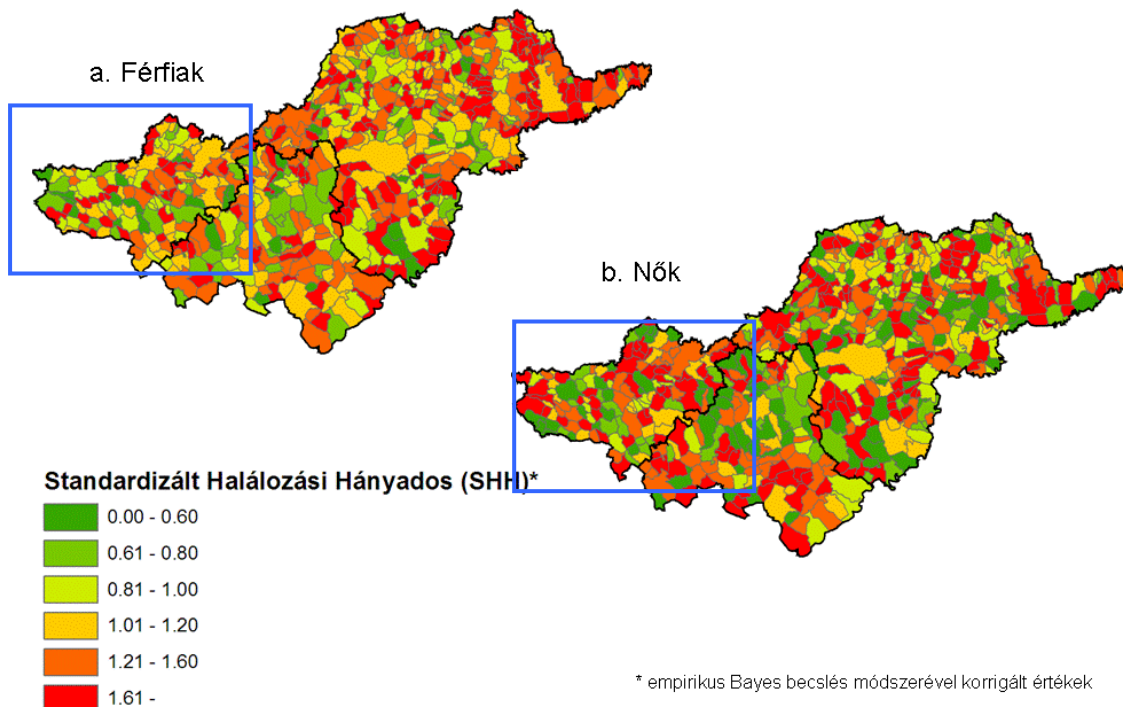

A keringési rendszer betegségei okozta férfi és női halálesetek **közel 75%-a az ischaemiás szívbetegségek és agyér (cerebrovascularis) betegségek** miatt következik be. A magasvérnyomás betegség, mint releváns rizikó tényező okozta halálozás nagyobb arányban, sújtja a nőket, mint a férfiakat, de a keringési halálozások 10%-át nem éri el. 65 év alatt az **agyérbetegség**, valamint a **magasvérnyomás** eredetű halálozás a gyógyító orvoslás által elkerülhető halálozások közé tartozik. 9.ábra

A területi egyenlőtlenségeket vizsgálva **mindkét nemben kifejezett többlethalálozás ábrázolódott** Nógrád megye centrális részén, melyhez a nők esetében a keleti és nyugati települések emelkedett mutatói társultak. 10.ábra

10. ábra.

A keringési rendszer betegségei okozta korai halálozás (1-64) eltérései az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

* empirikus Bayes becslés módszerével korrigált értékek

A „daganatos betegségek” név alatt mintegy 100 kórképet foglalunk össze, a **rosszindulatú halálokok** súlyának közel 70%-át hat-hét főbb daganattípus okozza, a halálozás az életkorral növekedik és a két nem között a daganatok eloszlása különböző.

A daganatok okozta korai halálozás kiemelt figyelmet érdemel, halálloki súlya, valamint a primer prevenció számára jelentett komoly kihívása miatt.

A betegségcsoporton belül a vezető daganatos halálokok a következők voltak Nógrád megyében:

a. Férfiak (1-64 éves korosztály, 2004-2006 összevont adatai)

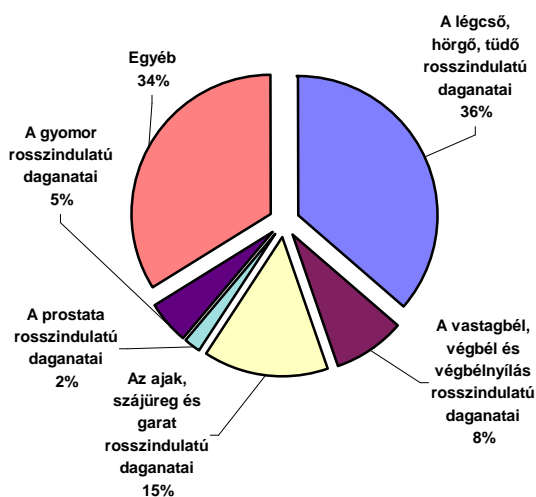
- A légcső, hörgő, tüdő rosszindulatú daganatai (BNO X. C33-C34)
- Az ajak, szájüreg és garat rosszindulatú daganatai (BNO X. C00-C14)
- A vastagbél, végbél és végbélnyílás rosszindulatú daganatai (BNO X. C18-C21)
- A gyomor rosszindulatú daganatai (BNO X. C16)
- A prostata rosszindulatú daganatai (BNO X. C61)

b. Nők (1-64 éves korosztály, 2004-2006 összevont adatai)

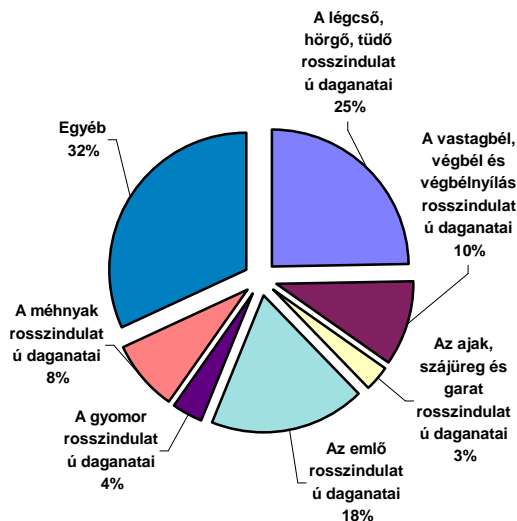
- A légcső, hörgő, tüdő rosszindulatú daganatai (BNO X. C33-C34)
- Az emlő rosszindulatú daganatai (BNO X. C50)
- A vastagbél, végbél és végbélnyílás rosszindulatú daganatai (BNO X. C18-C21)
- A méhnyak rosszindulatú daganatai (BNO X. C53)
- A gyomor rosszindulatú daganatai (BNO X. C16)
- Az ajak, szájüreg és garat rosszindulatú daganatai (BNO X. C00-C14)

11. ábra. A főbb daganatos halálokok súlya az 1-64 éves férfiak és nők rosszindulatú daganatok okozta halálozásában Nógrád megyében (2004-2006)

a. Férfiak

b. Nők

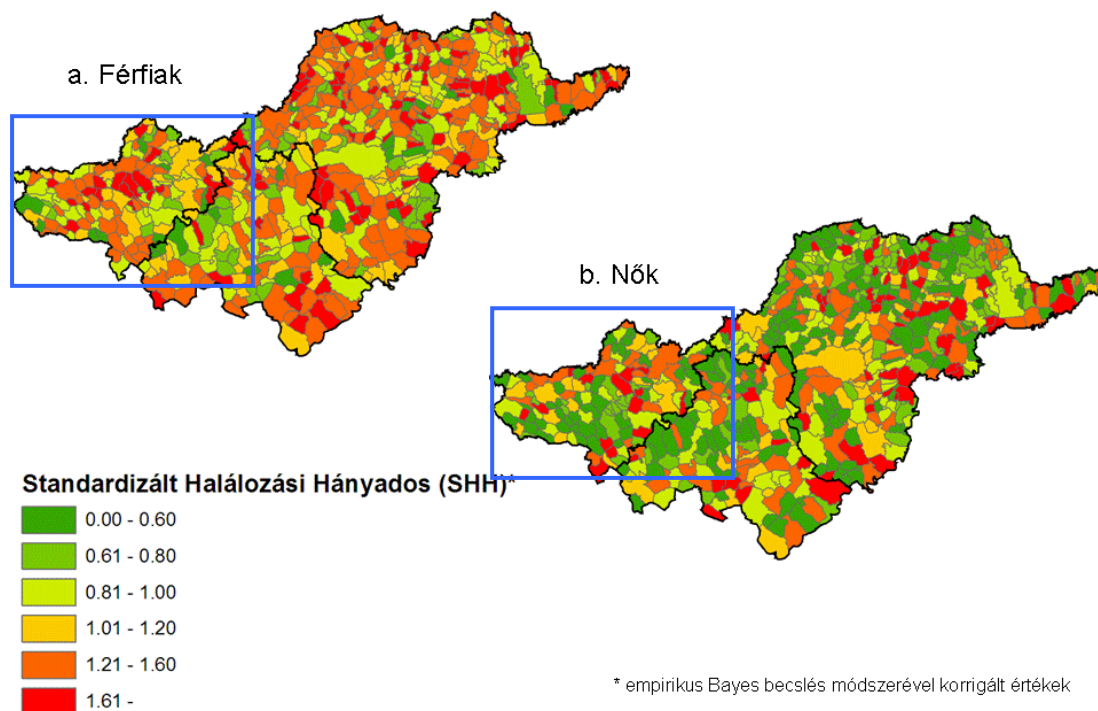
Összefoglalóan elmondható, hogy *Nógrád megye lakosságának daganatos halálozásában* (11.ábra) mindkét nem esetében a **légcső, hörgők-és a tüdő rosszindulatú daganata okozta halálozás a leggyakoribb**, melyet férfiak esetében az ajak, szájüreg, garat-, nők esetében az emlő rosszindulatú daganatai követnek. A prostata és a méhnyak rosszindulatú daganatai okozta halálozás magas részarányai a primer és szekunder prevenció fontosságát támasztják alá.

Az európai régióban a magyar férfiak és nők légcső, hörgő- és a tüdő rosszindulatú daganata okozta halálozása az egyik legmagasabb.

Jelentős nemi különbség ábrázolódott Nógrád megye területén: a férfiak esetében a települések nagyobb része országos átlagot meghaladó értékkel volt jellemezhető, nők körében ez az arány kedvezőbb. 11.ábra

11. ábra.

A daganatok okozta korai halálozás (1-64) eltérései az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

Emlőszűrővizsgálatok

Számos nyugat –európai országban és hazánkban is az **emlőrák okozta** halálozás visszaszorítására hosszabb ideje folynak a mammográfiás szűrések, mely hazánkban 2000. év végén indult el. Ennek célja az ilyen típusú halálozás csökkentése, mely a szűréseken való részvételi arány fokozásával érhető el.

Nógrád megye 45-65 év közötti női lakosságának szűrése két szűrőközpontban a Salgótarjáni Komplex Mammográfiás Központban (továbbiakban: KMK), valamint a Váci Mellközpontban történik, (2003-ban került befogadásra Nógrád megyében a salgótarjáni Szent Lázár Megyei Kórházban működő KMK).

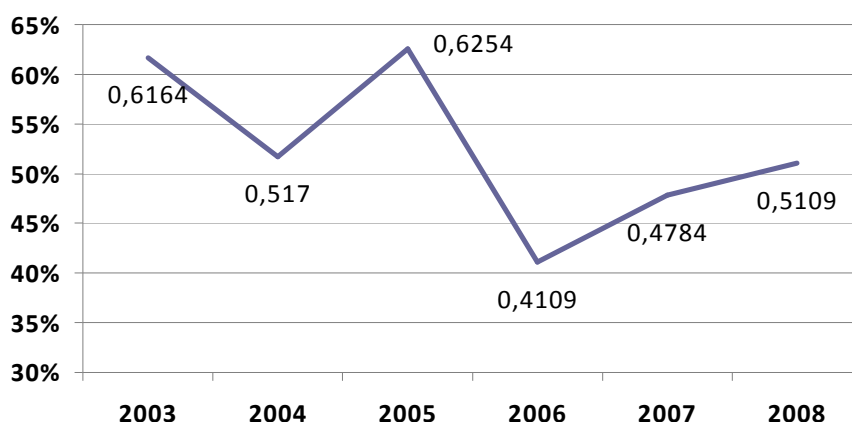
5. táblázat. Emlőszűrésen megjelentek száma és arány Nógrád megyében

Év	Behívottak száma	Megjelentek száma	Megjelenési arány*	Műtétre javasoltak száma	Operáltak száma	Operáltak közül malignus
2003	5164	3119	61,64%	48	17	7
2004	8660	4412	51,7%	45	27	18
2005	14595	5257	62,54%	46	25	18
2006	13759	4438	41,09%	36	24	18
2007	15064	4513	47,84%	30	20	17
2008	13023	4570	51,09%	22	7	6

*=A megjelenési arányok számolásánál a meghívottak közé nem számítjuk bele a kézbesíthetetlen meghívóleveleket és a már második alkalommal megszólításra kerülőket.

12. ábra.

**A szervezett lakossági emlőszűrés
megjelenési aránya 2003-2008 Nógrád
megyében**

Műtetre 227 főt javasoltak a szervezett szűrés bevezetése óta, ebből 120 főt operáltak meg, az összes operáltak közül malignusnak bizonyult 84 eset. Az összes malignus esetek 14,3 %-a in situ, 58,3%-a pedig 15 mm alatti, tehát *csak szűréssel* kimutatható tumor! 5.táblázat

Pásztó kistérség kivételével a többi négy kistérség megjelenési aránya hasonló a megyeihez. 6. táblázat

6. táblázat. Megjelenés közigazgatási kistérségenként 2008. évben

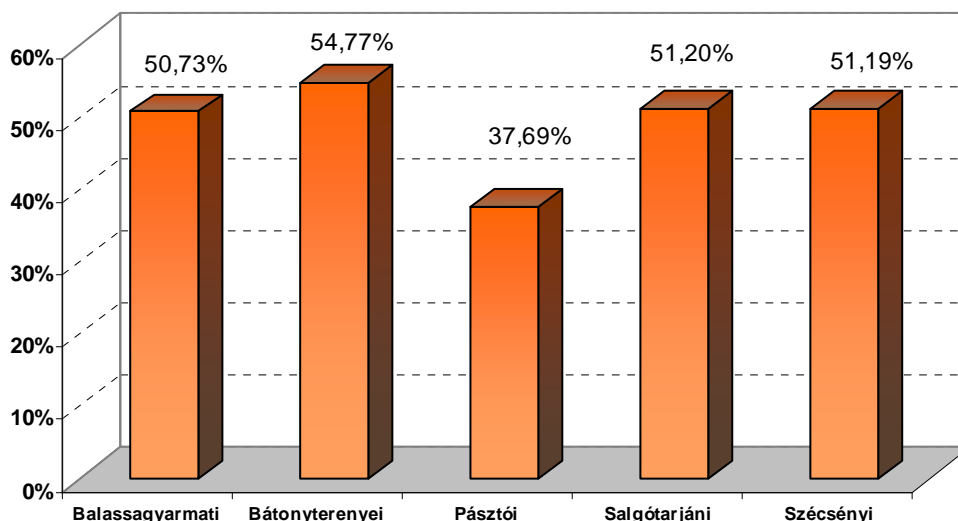
	Behívási listák	Ebből első/második megszólítás	Megjelentek száma	Megjelenési arány*
Balassagyarmat kistérség	2426	1307/1119	663	50,73%
Bátonyterenye kistérség	1631	1311/320	718	54,77%
Pásztó kistérség	1891	1178/713	444	37,69%
Salgótarján kistérség	5529	4051/1478	2076	51,20%
Szécsény kistérség	1616	1088/528	560	51,19%
nincs orvos	124		3	
területen kívüli orvos	622		106	

*=A kistérségenkénti megjelenési arány az ÁNTSZ által készített behívási listából és a mammográfiás szűrőállomás által havonta megküldött megjelenési adatokból származik.

Torzítást okoz, hogy vannak olyan nők, akik a településen élnek, de nincsenek bejelentkezve egyik háziorvosi körzetbe sem, valamint meghívásra kerülnek olyan nők, akiknek a településen van az állandó lakcímük, de a háziorvosuk kívül esik a salgótarjáni KMK területén (Rétság kistérségi, Heves és Pest megyei orvosokhoz tartoznak az orvos kódok alapján), ezek a nők nem kerültek bele a kistérségenkénti statisztikába.

13. ábra.

Kistérségeinkénti megjelenési arány, 2008**Méhnyakszűrés**

A méhnyakrák miatti halálozás az elkerülhető halálokok közé tartozik, ma már nem lenne szabad ilyen ok miatt elhalálozni.

A 25 éves korban elkezdett és 65 éves korig 3 évenként ismételt méhnyakszűrés elfogadott lakosságszűrés stratégia a nemzetközi szakmai fórumok ajánlása szerint. A szűrési megjelenési arány értékelésénél figyelemmel kell lennünk a szüléset-nőgyógyászat magánrendeléseken végzett alkalmoszerű szűrővizsgálatok eredményeire, melyek a szervezett szűrési statisztikákban nem jelennek meg teljes egészében. A szűrések fontosságát alátámasztja, hogy országosan 100 megjelenetre 3 gyanús vagy pozitíveset jut, a jelenlegi alacsony (6%) megjelenési arány mellett. A megjelenési arányt megduplázva – a jelenlegi felderítési arányok változatlansága mellett – országosan ez már mintegy 1100 nő esetében jelentene további vizsgálatot igénylő, és megerősített diagnózis esetében így jó eséllyel, idejében kezelhető elváltozást.

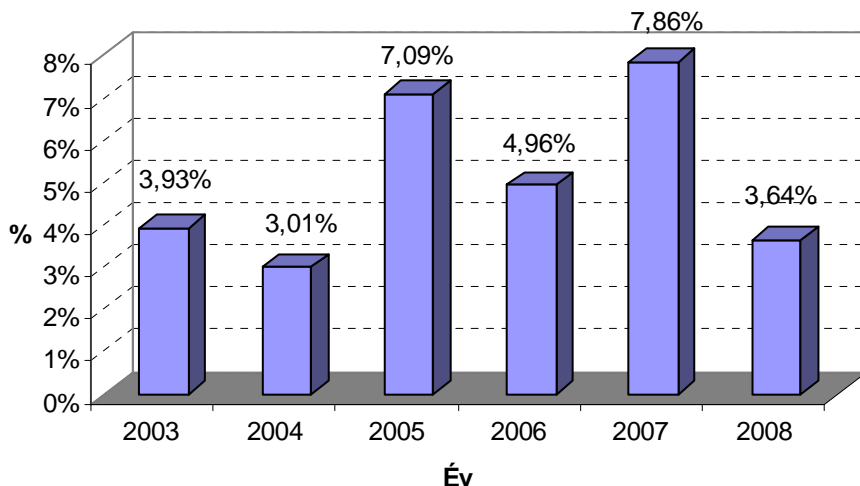
Nógrád megyében 2003. szeptemberében indult el országosan a szervezett lakossági méhnyakszűrés, szűrésre három intézményben van lehetőség és egy citológiai laboratóriumot fogadott be az OEP a Szent Lázár Megyei Kórházban.

7. táblázat. Nőgyógyászati szűrésen megjelentek száma és aránya Nógrád megyében

Év	Behívottak száma	Megjelentek száma	Megjelenés (%)	Nem negatív eredmények száma	Nem negatívból kóros
2003	2140	84	3,9%	44	0
2004	15867	477	3,0%	283	50
2005	13659	969	7,1%	603	135
2006	13210	655	5%	718	109
2007	8285	651	7,86%	368	106
2008	8371	305	3,64%	155	32

**14. ábra. Nőgyógyászati szűrés megjelenési arányának alakulása
Nógrád megyében**

2008. szeptemberében meghívásunknak eleget téve Nógrád megyébe látogatott a Magyar Posta Zrt. által üzemeltetett nőgyógyászati szűrőkamion.

2080 fő kapott meghívót a Posta szűrőkamionjára, a településen helyben történő szűrésre. A 2080 meghívott főből 18 nap alatt 635 nő élt az ingyenes és helyben történő szűrés lehetőségével. A megjelenési arány **30,5%-os** volt. 8. táblázat

**8. táblázat. Posta Zrt. által üzemeltetett nőgyógyászati szűrőkamion
Nógrád megye, 2008. szeptember**

Dátum	Település	Meghívottak száma	Megjelentek száma (tervezett szám)	%
2008. szeptember 29.	Karancsberény	142	37 (35)	26,06%
2008. szeptember 30.-október 1.	Mátranovák	202	68 (70)	33,66%
2008. október 2.-3.	Kálló	226	63 (70)	27,88%
2008. október 6.	Nógrádsipek	114	43 (35)	37,72%
2008. október 7.-8.	Palotás	297	89 (70)	29,97%
2008. október 9.-10.	Vanyarc	190	81 (70)	42,63%
2008. október 13.	Nógrádsáp	134	42 (35)	31,34%
2008. október 14.-15.	Magyarnándor	188	80 (70)	42,55%
2008. október 16.-17.	Nőtincs	252	23 (70)	9,13%
2008. október 20.-21.	Drégelypalánk	237	87 (70)	36,71%
2008. október 22.	Tereske	98	22 (35)	22,45%
		2080	635 (630)	30,53%

Védőnői Méhnyakszűrő Mintaprogram

A **2008. év végén elindításra kerülő védőnői méhnyakszűrő mintaprogramba** 111 védőnő jelentkezett országosan. Nógrád megyéből 5 településről, 6 területi védőnő vesz részt a mintaprogramban, az érintett települések: Érsekivadkert, Ludányhalászi, Dejtár, Nógrád, Endrefalva. A védőnők elméleti oktatása - sikeres vizsgákkal zárva – már be is fejeződött, a gyakorlati oktatás rövidesen megkezdődik.

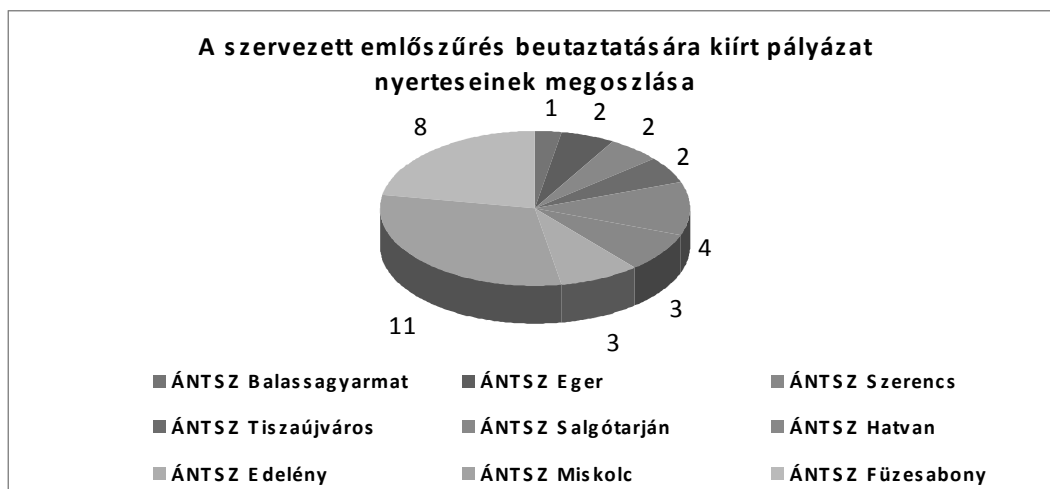
Kistelepülésen lakók komplex népegészségügyi szűrésének pályázata

Az Egészségügyi Minisztérium honlapjára feltett tájékoztatás szerint a pályázat 2.3 pontjában (szervezett beutaztatás emlőszűrésre) régióinkból került ki a legtöbb nyertes település. Az országosan nyertes 102 pályázó közül 36 az Észak-magyarországi régióban található, 5 pedig Nógrád megyében. 9. táblázat; 15. ábra

9. táblázat. A szervezett emlőszűrés beutaztatására kiírt pályázat nyerteseinek megoszlása az Észak-magyarországi régió belül

Kistérség	Elnyert összeg (Ft)	Nyertes települések száma	Ft/Település
ÁNTSZ Balassagyarmat	200 000	1	200 000
ÁNTSZ Eger	220 000	2	110 000
ÁNTSZ Szerencs	254 100	2	127 050
ÁNTSZ Tiszaújváros	455 908	2	227 954
ÁNTSZ Salgótarján	465 464	4	116 366
ÁNTSZ Hatvan	482 000	3	160 667
ÁNTSZ Edelény	490 180	3	163 393
ÁNTSZ Miskolc	2 802 620	11	254 784
ÁNTSZ Füzesabony	3 383 560	8	422 945
ÖSSZESEN	8 753 832	36	

15. ábra.

Szájüregi rákszűrés program

Évtizedek óta rendkívül magas az alkoholfogyasztáshoz, dohányzáshoz kapcsolható ajak-szájüreg-garat daganatos halálozása.

A szájüregi rákszűrés programra előzetesen jelentkező orvosok regisztrálása 2007. októberében indult meg. Már az érdeklődők előzetes regisztrálása során látható volt, hogy kommunikációs munkánk eredményeképpen az országos trendekkel ellentétesen az Észak-magyarországi Régióból számos pályázóra számíthatunk. Az országosan nyertes 215 pályázóból 12 fő Nógrád megyei.

A 12 orvos egy év alatt 3223 fő szűrővizsgálatát végezte el a program keretein belül.

10. táblázat.

Terület	Szűrések száma	Résztvevő orvosok száma	Elvégzett szűrővizsgálat/ orvos	Elvégzett szűrővizsgálat az országos adat százalékában
Országosan	60147	215	279,8	100,0%
ÉMO-régió	26518	86	308,3	44,1%
Nógrád megye	3223	12	268,6	5,4%

Vastagbélászúrési mintaprogram

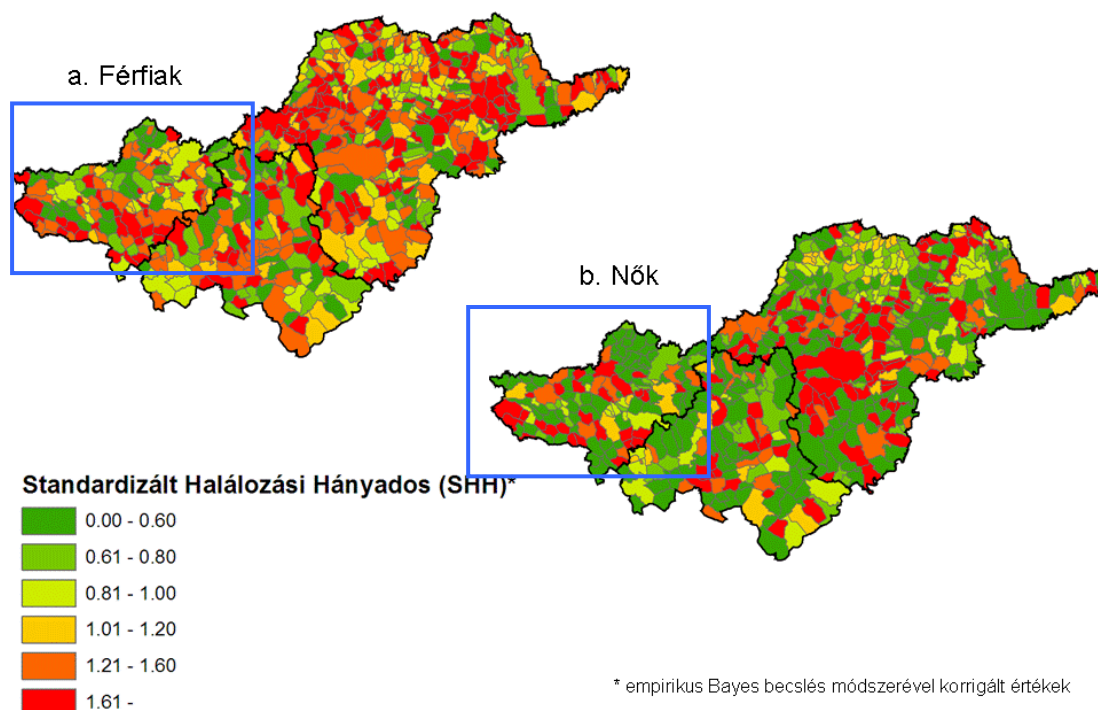
Az országosan is tapasztalt magas vastagbélrák halálozás csökkentésére szűrési program hozhat eredményt. A 2009. évre tervezett vastagbélászúrési mintaprogramra az előzetes felmérések alapján 13 orvos jelentkezik az Észak-magyarországi régióból, ebből 1 orvos Nógrád megyei.

Az emésztőrendszer betegségcsoportba igen változatos kórképek tartoznak, mind etiológiájukat, mind prevenciósi lehetőségeket tekintve. A májbetegségek kiemelése nemcsak a mortalitásban játszott kiemelkedő szerepük, hanem a megbetegedések kapcsán jelentkező családi és társadalmi teher miatt is indokolt. További fontos képviselője a betegségcsoportnak a gyomor- és nyombélfekély, mely elsősorban a megbetegedési súlya miatt jelentős.

A májbetegségek etiológiája szerteágazó, az életmódbeli tényezőnek tekintett alkoholfogyasztásból eredő májsugor gyakorisága azonban meghatározó a betegségcsoportban. A májbetegségek közül az alkoholos eredetű májsugor az emésztőrendszeri betegségek miatti korai halálozások 54%-ában (1-64 éves férfiak) illetve 57%-ában (1-64 éves nők) szerepelt halálókként a vizsgált időperiódusban (2004-2006).

16. ábra.

Az emésztőrendszer betegségei okozta korai halálozás (1-64) eltérései az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

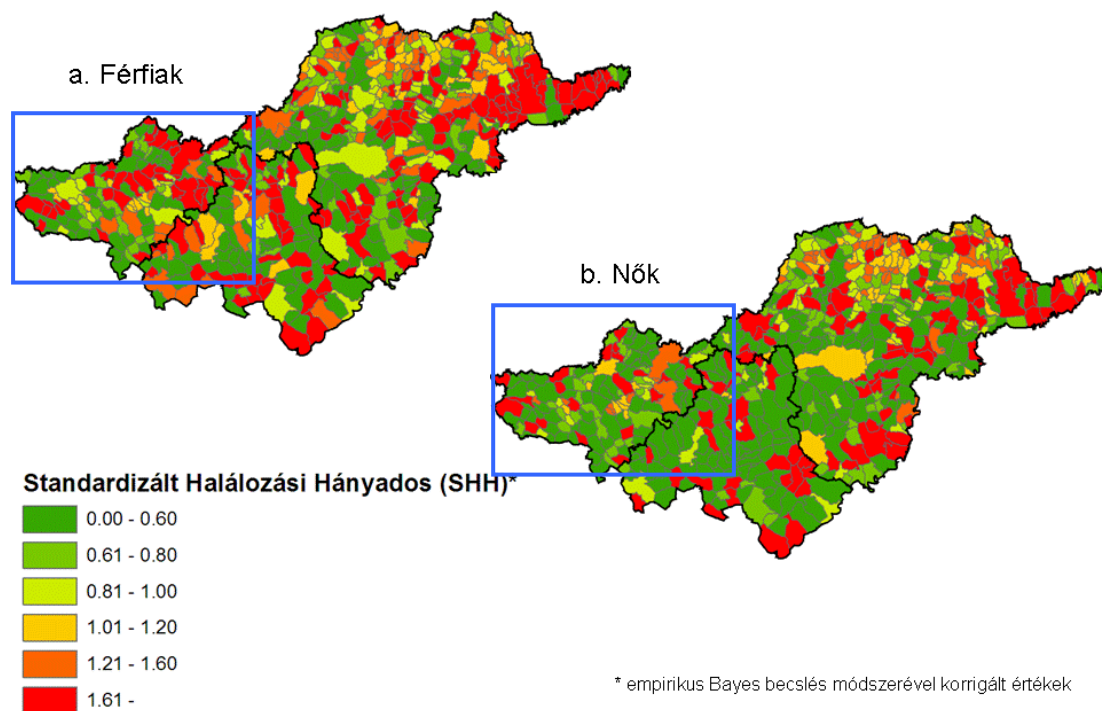
Az **emésztőrendszeri korai halálozás** vonatkozásában az ezredforduló előtt leírt férfi dominancia a településszinten elvégzett elemzés esetében is ábrázolódott, megjegyzendő azonban, hogy a nők érintettsége sem elhanyagolható. A **korai halálozás szempontjából érintett területek a megye déli és nyugati részein jelentkeztek**. 16. ábra

A **légzőrendszer betegségei okozta halálozás** jelentőségét az a tény adja, hogy a betegségcsoport **jelentős része korai halálozás szempontjából az elkerülhető halálozások közé tartozik**. Elkerülhetőnek abban az esetben nevezünk egy halálesetet, ha olyan betegségek/állapotok miatt alakul ki, amelyek adott életkorban, időben történő megfelelő beavatkozás igénybevételével és alkalmazásával az orvostudomány és a népegészségtan jelenlegi ismeretei szerint elkerülhető.

A halálozás területi eltéréseit vizsgálva **kismértékű férfi dominancia** ábrázolódott, mely elsősorban a megye északi, keleti és nyugati régióit érintette. Nők körében a kedvezőtlen mutatókkal bíró települések száma alacsonyabb, de eloszlásuk alapvetően hasonló képet mutat. 17. ábra

17. ábra

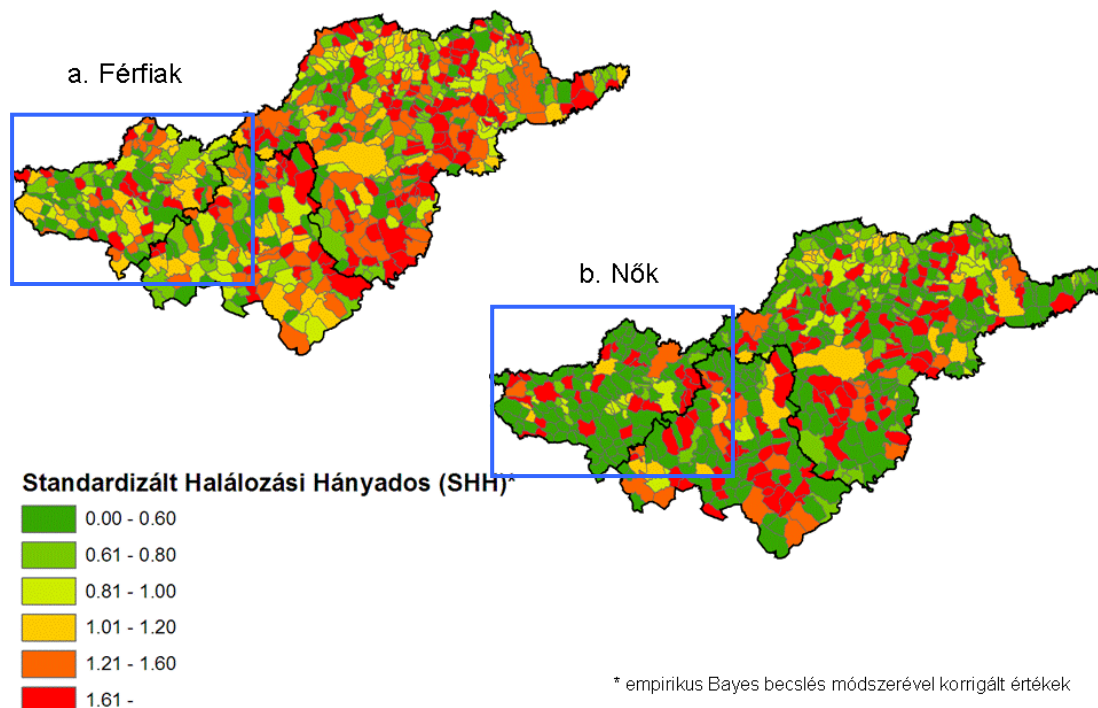
A légzőrendszer betegségei okozta korai halálozás (1-64) eltérései az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

A **betegségcsoport kiemelkedő képviselője a krónikus obstruktív tüdőbetegség (COPD)** gyűjtőfogalommal leírt entitás, mely az általa okozott krónikus hypoxia révén más szerveket károsítva a morbiditás és mortalitás egyéb okaiban is szerepet játszik. A betegségcsoport többszintű ellátási rendszere jelenleg eltolódást mutat az alapellátás irányába: a szakellátást végző gondozói hálózat a betegek egy szűkebb, „problémásabb” populációjával kerül csak kapcsolatba. A szakorvosi vizsgálatok arányának növelése érdekében nemcsak az alap- és szakellátás szoros együttműködése, de a gondozói hálózat kapacitásának a feladathoz történő igazítása is szükséges.

18. ábra.

Külső okok okozta korai halálozás (1-64) eltérései
az országos átlagtól az Észak-magyarországi Régió településein (2004-2006)

A **külső okok miatt bekövetkezett halálozások** csoportjából kiemelendők a közlekedési balesetek és a szándékos önsértés halálói kategóriák.

Az öngyilkosság halálói súlya mindkét nem esetében 33% körül alakult, a közlekedési balesetek pedig a férfiak esetében a halálói csoport 28%-át, nők esetében pedig 26%-át tették ki a vizsgált időszakban (1-64 éves korcsoport, 2004-2006).

A **területi egyenlőtlenségeket vizsgálva kifejezett férfi dominancia mutatkozott**, mely a betegségcsoport jellemzője! Nők esetében „szeparálódás” mutatkozott: országos átlagnál jelentősen kedvezőbb mutatókkal leírható jelentős számú település mellett néhány igen magas halálozású közigazgatási egység látható. A jelenség hátterében a településszintű megközelítés sajátossága állhat, mely a simítási és egyéb stabilizálási eljárások (3 év összevonása, széles korcsoport) ellenére jelentkezik és alapvetően az alacsony esetszámokból fakadó bizonytalanság következménye. 18. ábra

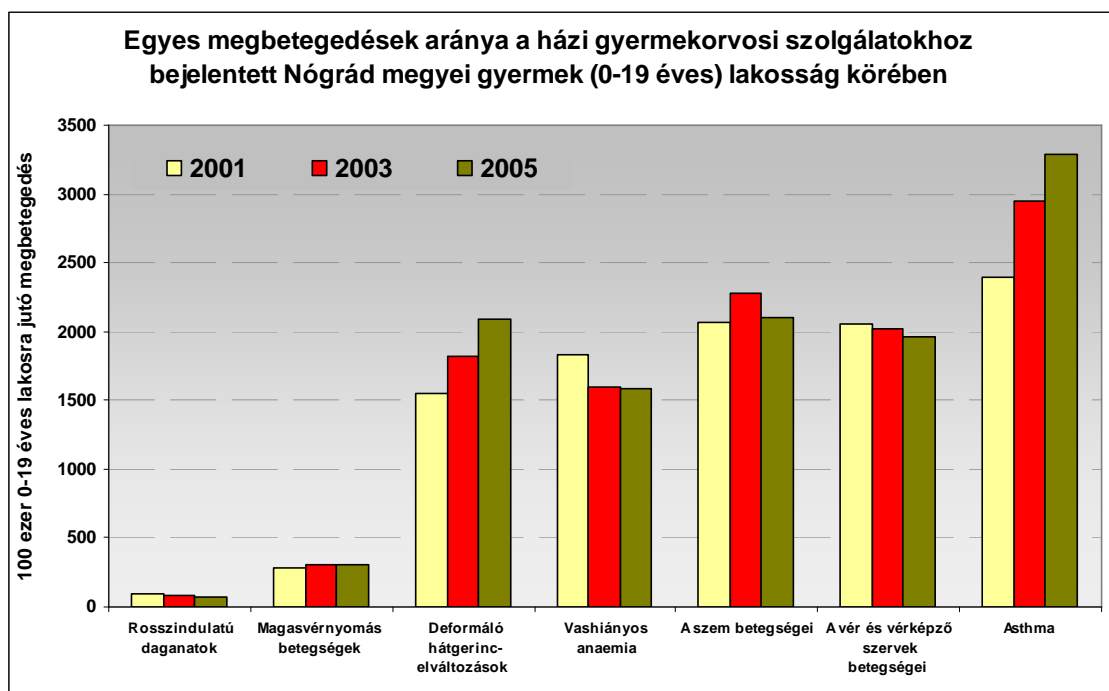
Morbiditás

Megbetegedési mutatók a megyében

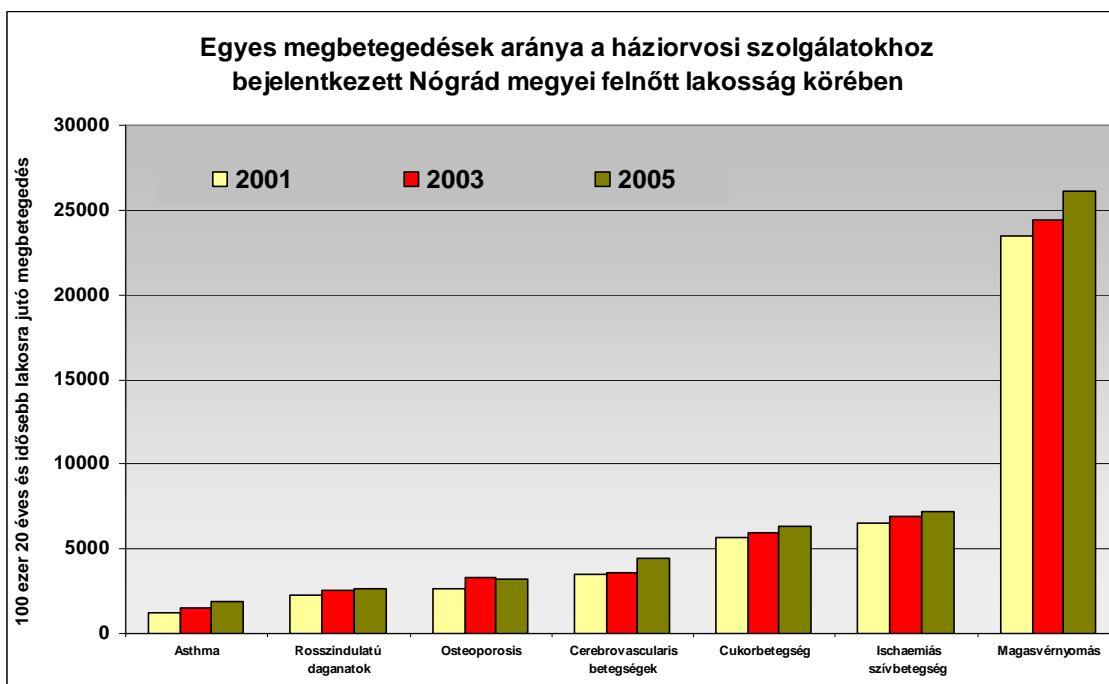
Az ellátó kapacitás tervezéséhez, a társadalomra nehezedő teher méréséhez és az egészségfejlesztési programok tervezéséhez/értékeléséhez a megbetegedések gyakoriságáról és struktúrájáról kell adatokkal rendelkezünk. Adataink forrásai a fekvőbeteg intézmények regiszterei, lakossági felmérések, háziorvosi rendszer és a fertőző betegségek surveillance-a lehetnek. A nem-fertőző megbetegedések kapcsán a Nemzeti Rákregiszter és a háziorvosi rendszer által jelentett adatokat ismertetjük.

Jelenleg a megbetegedésekről csak 2005-ig állnak rendelkezésre Háziorvosok által az OSAP felé jelentett adatok. A „megbízhatónak” tekintett halálói statisztikai adatok mellett a megbetegedések számadatai nagyobb bizonytalanságokat mutatnak.

19. ábra.

20. ábra.

A háziorvosoktól származó kétévenkénti jelentések alapján elmondható, hogy *a megyében élő felnőtt lakosság körében* a (20 éves és idősebb) megfigyelt betegcsoportok szinte mindegyikében emelkedés tapasztalható a vizsgált három évben. A **legtöbben magasvérnyomásban szenvednek** mely jelentős kockázati tényezője a megyében uralkodó egyik vezető halálloki csoportnak melynek társadalmi-gazdasági súlya a legnagyobb a rokkantságot illetően. A keringési rendszer betegségei okozta új rokkantak aránya 2007-ben: 100 ezer munkavállalási korú lakosra közel 200 új rokkant jutott a megyében. A **0-18 éves és fiatalabb populációban a vizsgált években a deformáló hátgerinc elváltozások, és az asthma gyakorisága mutatott erőteljes emelkedést** a megyében. Az asztmás megbetegedések előfordulása, – bár leginkább a gyermekekre

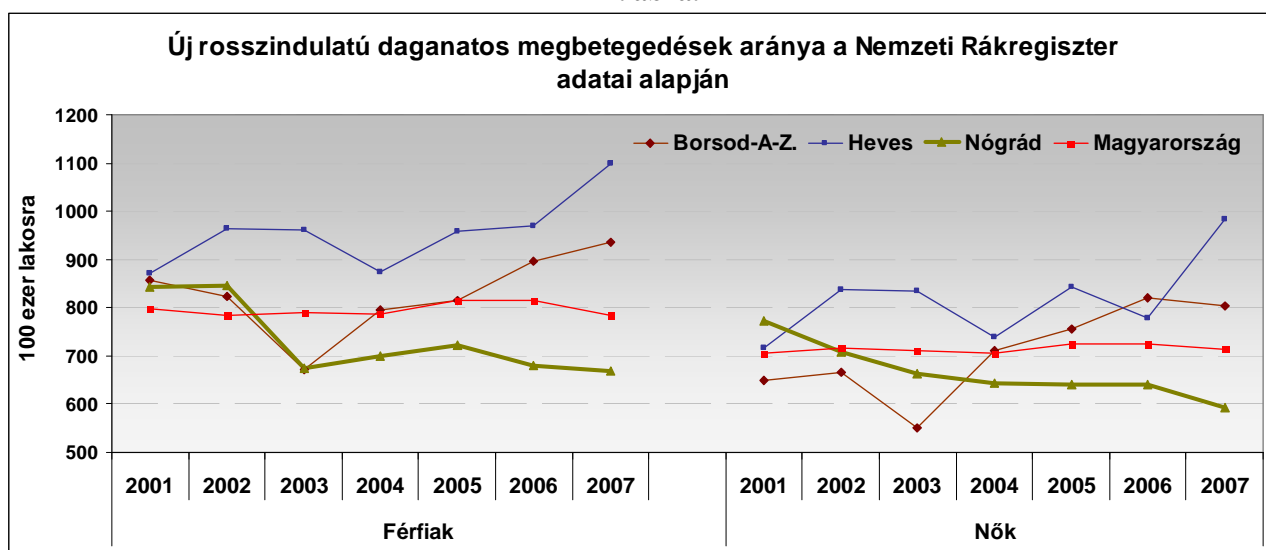
jellemző, – fiatal- és felnőttkorban is folyamatosan növekszik. A növekedés üteme gyorsuló tendenciát mutat a megye 19 éven aluli és a 20 éves és idősebb lakossága körében egyaránt. 19-20.ábra

A morbiditás terén korcsoportok szerint eltérő tendenciák jelentkeztek. A megbetegedések a 20 éves és idősebb lakosság körében, mindinkább a 40 éven felüli korcsoportokra koncentrálódnak a szív- és érrendszeri megbetegedések, a cukorbetegség és az agyérbetegségek esetén. A csonttritkulás (osteoporózis) is főleg az 50 év feletti korosztályokat sújtja. A magas vérnyomás és a daganatos megbetegedések már a 25–34 éves korcsoportban is emelkedést mutat a megbetegedések számában.

A hátgerinc elváltozásaiból adódó egészségproblémák számának emelkedése már az 5-14 évesek korcsoportjában megfigyelhető.

A megbetegedések eloszlásában a daganatos megbetegedések nincsenek vezető helyen, azonban a halálozás terén betöltött kedvezőtlen szerepük miatt figyelemre méltó, hogy az új rosszindulatú daganatos megbetegedések gyakorisága 2001 és 2007 között mindkét nem esetében egy csökkenő trendet mutat.

21. ábra.

A DE OEC Népegészségügyi Iskola olyan háziorvosokra alapozott morbiditási adatgyűjtési programot működtet, mely a népegészségügyi szempontból kiemelkedő fontosságú megbetegedések gyakoriságáról (prevalencia és incidencia) szolgáltat adatokat. Az orvosok rendszerű megközelítés az ország teljes lakosságára nézve is reprezentatívnak tekinthető adatokat szolgáltat, melyek a népegészségügyi kutatások eredményeinek validitását fokozzák.

Az ÁNTSZ koordinációs feladatok mellett az adatbevitelben, kapcsolattartásban és minőségügyi követelmények teljesülésének monitorozásában játszik szerepet. Nógrád Megye 2007. év szeptemberében csatlakozott a programhoz, így területéről származó új megbetegedési eredmények értékelhető formában még nem állnak rendelkezésre.

Környezet-egészségügyi helyzet

Légszennyezés

A légszennyezés határokon átjutó, soktényezős, sok irányban ható környezeti probléma. Európa-szerte igen jelentős erőfeszítések történtek emisszió csökkentésére, ennek ellenére a légszennyezés továbbra is jelentős kockázati tényező, károsítja az emberi egészséget, a természetes és az épített környezetet.

A levegőszennyezés egészségkárosító hatásának megelőzése, csökkentése érdekében szükség van a kémiai légszennyezők – elsősorban a közlekedési eredetű szennyezések kibocsátásának (emisszió) csökkentésére,

amely nyomon követhető a környezet-levegőminőség (immisszió) alakulásával. Emellett fontos a biológiai légszennyezők koncentrációjának csökkentése is.²

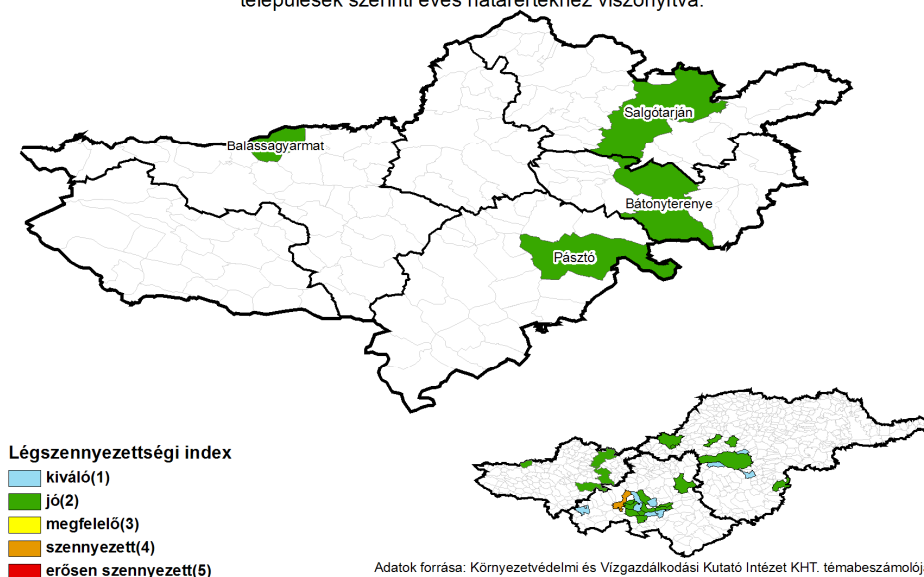
Levegőminőség

A hazai levegőminőség 2007. évi értékelése a 17/2001. (VIII. 3.) KöM rendelet és módosításai által előírt módszerek szerint, a 14/2001 (V. 9) KöM-EüM-FVM együttes rendelet és módosításai által meghatározott egészségügyi határértékek alapján készült. Az értékelés alapját Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség által működtetett manuális mérőhálózatban vizsgált három fő komponens (nitrogén-dioxid, kén-dioxid, üledő por) szolgáltatta. A mérések immisszióra vonatkoznak, tehát a szennyező anyag talajközeli levegőben mért koncentrációját jellemzik.

A vizsgált településeken az éves átlagértékek alapján elkészült a légszennyezettségi index szerinti értékelés (.ábra). Nógrád megye területén működő manuális mérőállomások eredményei szerint az érintett települések légszennyezettségi indexe jónak mutatkozott. 22.ábra

22. ábra.

Légszennyezettség értékelése Nógrád megyében és az Észak-magyarországi Régióban, a rendelkezésre álló teljes 2007. évi, manuális mérőhálózatból származó adatállomány alapján, települések szerinti éves határértékhez viszonyítva.

A légszennyezők közül a kéndioxid szerepe a savas esők kialakítása mellett a nyálkahártya és bőrizgalom kialakításában is jelentős, részvétele a légutak gyulladásos elváltozásaiban bizonyított. A nitrogéndioxid (és a nitrogén oxidok) az obstruktív légzőrendszeri elváltozásokban, nyálkahártya irritációban és az immunrendszer hatékonyságának csökkentésében játszhat szerepet. Az üledő por kevésbé jellemző az egészségi hatások vonatkozásában, de a felületi porterhelés a lakosság körében a szennyezett levegőben élés tudatát fokozza.

A légszennyezést okozó emissziók ipari, közlekedési és lakossági eredetűek. Salgótarján iparváros volt, s az még ma is, de jelentősen megváltozott az iparszerkezet, jelentősen csökkent a városban a működő üzemek száma, mindez kedvezően befolyásolta a légszennyezettség alakulását. A város megyeszékhely és egyben határváros is, ezért nagy a gépjárműforgalma, amely az utóbbi években ugrásszerűen megnövekedett, főleg a kamionforgalom. A megnövekedett gépjárműforgalom, az előregedett gépjárműpark a szilárd légszennyező, a szálló por emelkedését eredményezte, eredményezi jelenleg is. A városban a közlekedési eredetű légszennyezés a legjelentősebb. Nemzetközi és hazai adatok alapján főként a közlekedés eredetű szállópor-szennyezés az egyik legfontosabb egészségkárosító tényező.

Nógrád megye területén kültéri levegőminőséget érintő nagyobb jelentőségű közegészségügyi probléma nem volt az elmúlt években. Túlsúlyban van a megyében az aprófalvas településszerkezet, a megye iparára

² OKK-OKI: Magyarország környezet-egészségügyi helyzete, 2005.

elsősorban a kisvállalkozások a jellemzőek, mezőgazdasága nem jelentős, ez kedvező hatású a levegő tisztasága szempontjából.

Légköri allergének

Az ÁNTSZ Aerobiológiai Hálózata 18 monitorozó állomása közül a Nógrád megyei állomás Salgótarjánban a Szent Lázár Megyei Kórház főépületének tetején működik.

Az ÁNTSZ szerepe és feladatai:

- Aerobiológiai Hálózat működtetése
- Folyamatos, egységes és hatékony kommunikáció
- Civil szervezetek támogatása
- Parlagfű honlap működtetése

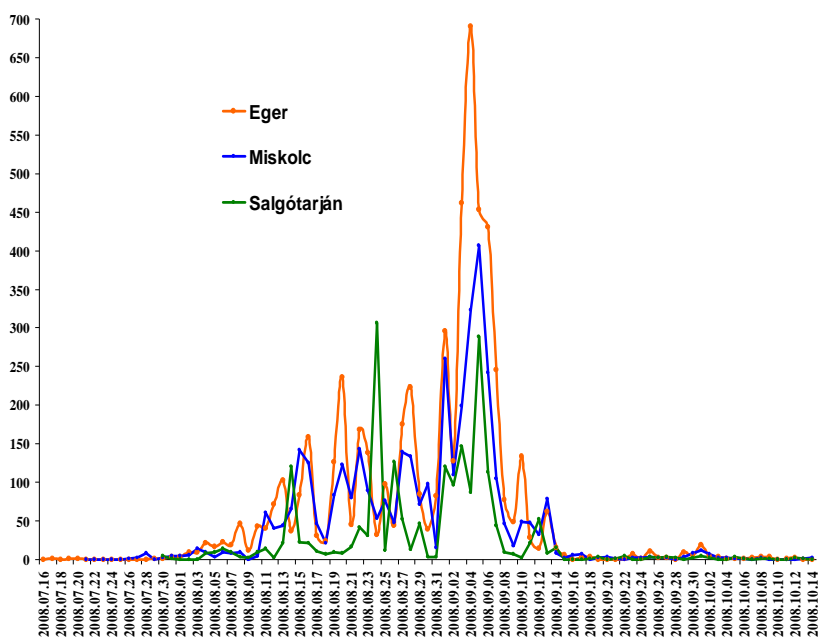
Az állomáson 32 növény és 2 gomba légköri pollen-, illetve spórakoncentrációjának folyamatos gyűjtése, elemzése és értékelése történik.

A 2008. évet az előző évnél erősebb pollenterhelés jellemezte országszerte, így a megyét is, bár még mindig a legkevésbé pollenszennyezett területek közé tartozik Nógrád megye az országban.

A város a Szlovák határtól pár kilométerre, egy hosszanti völgyben fekszik. A belvárostól nyugatra és északra a Karancs-hegység, észak-keletre a Medves-hegység vonulatai találhatók. Így a tavaszi pollenösszetételt, a várost övező hegységek természetes vegetációja határozza meg, majd ezt követi a kora nyári gyomok szezonja.

A nyári időszakban a legnagyobb jelentősége a parlagfűnek (*Ambrosia*) van a kültéri allergének közül, hiszen a növény igen elterjedt, virágzási periódusa hosszú és a nagy mennyiségben termelt pollenje a nyári allergén koncentráció jelentős részét adja. Az allergiás betegek igen nagy százalékánál kimutatható a parlagfű elleni túlérzékenység. A megye leginkább parlagfűvel szennyezett területe Balassagyarmat környéke. A monitorállomás mérési adatai szerint Salgótarján és környéke pedig az egyik legkevésbé szennyezett terület.

23. ábra. Pollenkonzentráció 2008. július-októberig.

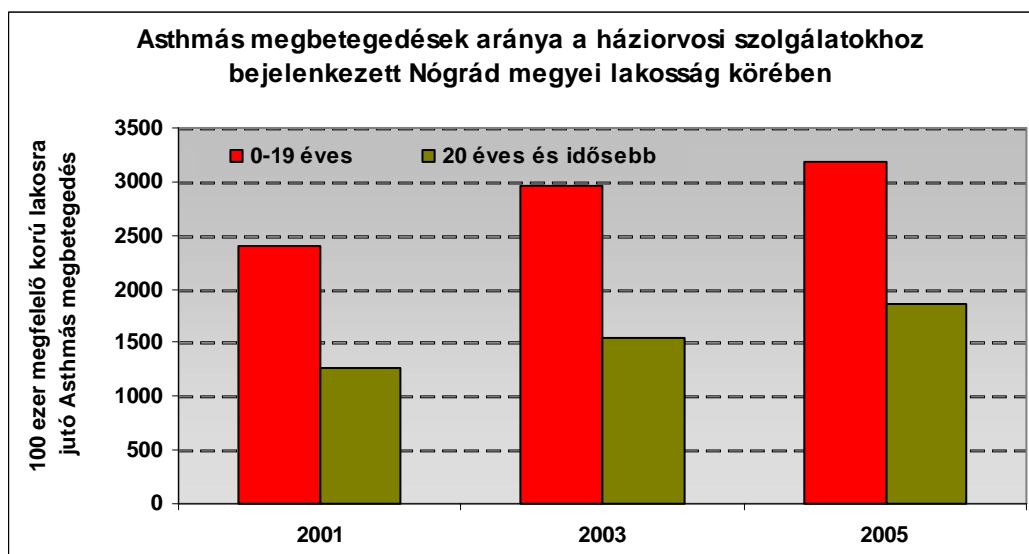
A parlagfű szezon 2008. évben a 31. héten kezdődött, napi maximum ideje augusztus 24-én volt, 307 pollenszámmal, ami a napi összpollen terhelés 60%-át adta. A heti maximum ideje 36. héten volt 897 pollenszámmal, mely a terhelés 76%-a volt.

A nagyon magas parlagfű pollenterhelésű (100 db pollenszem/m³) napok száma: 7 nap volt.

A parlagfű pollenre különösen érzékeny allergiásoknál 10 db pollenszem/m³ feletti közepes, az érzékenyeknél 30 db pollenszem/m³ feletti magas napi koncentráció esetén már jelentkeznek a tünetek. 23. ábra

Az allergiás eredetű légúti betegségek előfordulása és országszerte jellemző emelkedése, elsősorban biológiai légszennyezettséggel hozható összefüggésbe. 24. ábra

24. ábra.

Ivóvíz

A megye településeinek száma 131. A megyére az aprófalvas településszerkezet jellemző, 58,7% az 1000 fő alatti települések aránya. A közműves ivóvízellátás közel 100%-os. A közüzemi ivóvízbekötéssel nem rendelkező lakások esetében a vizet közkifolyókról biztosítják.

A *szolgáltatott ivóvíz mennyisége* statisztikai adatok alapján *folyamatosan csökken*. Ebből adódóan az *ivóvízellátás biztonsága jó*, mennyiségi problémák nincsenek, vízkorlátozásra nem került sor. A megye területén mindhárom lényeges vízbeszerzési lehetőség fennáll.

Az ivóvízellátás elsősorban felszíni vízből nyert vízzel történik, kisebb részben talajvízadó rétegre telepített kutakból és elhanyagolható mennyiségben mélyfúrású kutakból.

A felszíni víztisztító műveknél három víztározó üzemel, ebből kettő ivóvíz tározás céljára létesült (Komravölgyi és a Hasznosi víztározó), egy pedig a több célú hasznosítással üzemel (Maconkai víztározó). Ivóvíz ellátásra igénybevett felszíni vizek az Ipoly és Zagyva folyó, illetve a Kövicses és Csörgő patak.

Ivóvíz dúsítást egy vízműnél alkalmaznak (Bátönyterenye Káposztási vízmű).

Bár a *közműves ivóvízellátás közel 100%-os*, a *vezetékes ivóvizek minősége néhány településen nem felel meg az európai előírásoknak*. Az elmúlt évben a szolgáltatott ivóvíz minőségében – a hatósági laborvizsgálatok alapján – a korábban is ismert kémiai vízminőségi problémák jelentkeztek (ammónia, vas, mangán). Az előregedő hálózatokban kialakuló másodlagos bakteriális szennyeződés, és a nitrifikáció a megye több településén veszélyezteti az ivóvízminőséget.

Jelenleg a megyében *8 település van a salgótarjáni kistérségben, ahol magasabb a szolgáltatott ivóvíz mangán és vastartalma*, tehát minőségi kifogással érintett települések.

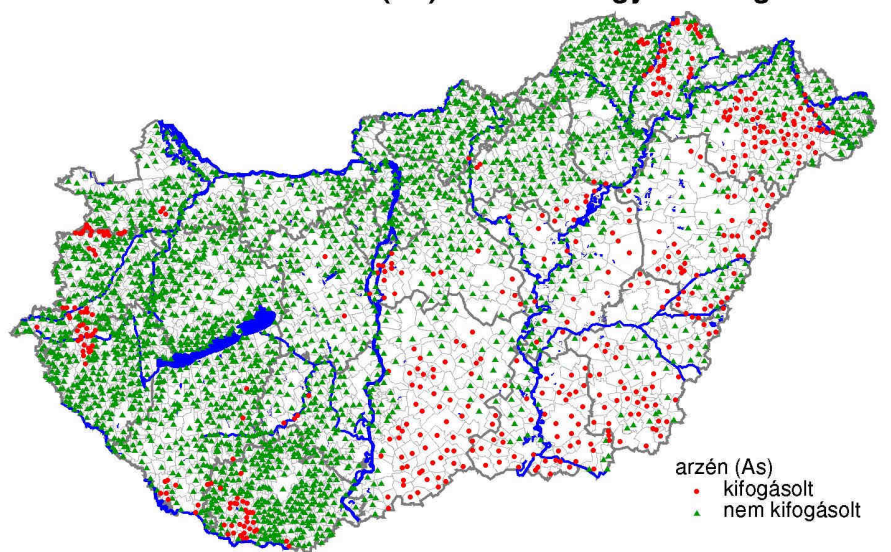
Az Országos Környezetegészségügyi Intézet 2006-os adatokkal elvégzett vizsgálatának eredményei közül az ivóvíz arzén, bór, flurid, nitrát, ammónia és nitrit tartalommal kapcsolatos településszintű adatait ismertetjük:

A dél-alföldi mélyfúrású kutak vizében jelenlevő magas koncentrációjú *arzén problémája Nógrád megyét kevésbé érinti, kifogásolt ivóvízű település (Jobbágyi) a Pásztói kistérségben található* (25. ábra). Az Európai Unió új adatok alapján elvégzett kockázatbecslése 10 µg/L-ben határozta meg az arzén koncentráció határértékét, így ez a probléma a korábbi 70 településsel szemben már több mint 400 településen igényel beavatkozást. A Nemzeti Környezetegészségügyi Akció Program (NEKAP) keretében 1997–98-ban elvégzett (1999-ben még néhány pontban kiegészített, ill. ellenőrzött) felmérés az ország valamennyi településére (és a külterületi lakott helyek egy részére is) kiterjedt. Már a felmérés során, de azóta is történt beavatkozás több helyen; így a legnagyobb koncentrációk által érintettek száma csökkent. A nemzetközi irodalom több daganattípus kialakulásának emelkedett gyakoriságát valószínűsíti (bőrrák, máj-, hólyag-,

vese- és vastagbél tumor) fokozott arzénbevitel esetén, melynek pontos jellemzése jelenleg is vizsgálatok tárgya.

25. ábra.

Vezetékes ivóvizek arzén (As) tartalma Magyarországon

Magyarországon a 201/2001 (10. 25) Kormányrendeletben felsorolt településeken 2009. december 25-ig az itt megadottól eltérő, ideiglenes határértékek érvényesek

Készült az Országos Környezetegészségügyi Intézetben, 2007. 1. negyedév

Határértéket meghaladó bór tartalom Nógrád megye területén nem mutatkozott. A WHO állatkísérletes adatai szerint a bóros vizek fogyasztása a fiatal hímnemű egyedek szaporító szervein toxikus hatást eredményez, az emberi határértéket (0,5 mg/l) az alkalmazhatóság bizonytalanságai miatt ezerszeres biztonsági tényezővel állapították meg. A bór annyiban különleges elem, hogy a víztisztításban szokásos módszerekkel nem távolítható el a vízből, így koncentrációjának csökkentésére nincs más mód, mint a hígítás, vagy új vízbázis igénybevétele.

Fluorid és nitrát tartalom szempontjából kifogásolt minőségű vezetékes ivóvíz a bevezetőben említett felmérés eredményei alapján nem volt a megyében. 26. ábra

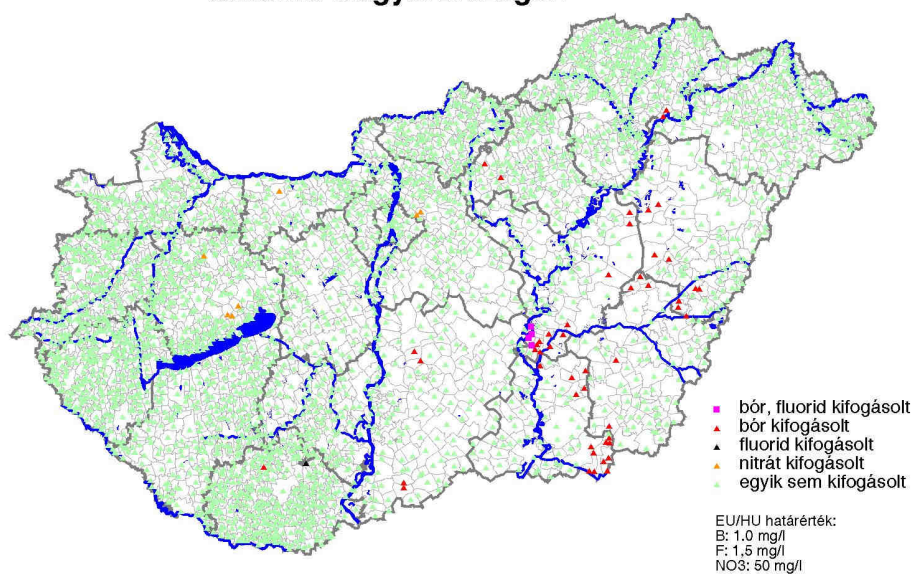
A szerves nitrogéntartalmú hulladékokból a talajban mikrobiológiai lebomlás révén először ammónia (ammóniumion) képződik, mely tovább oxidálódik nitráttá és nitráttá. **Ammónium határértéket meghaladó koncentrációja a Salgótarjáni kistérség északi/észak-keleti területén jelentkezett.**

Az **ivóvíz magas nitrát tartalma** a csecsemők methaemoglobinaemiája és a felnőttek bélrendszerében történő átalakulással esetlegesen keletkező karcinogén hatású termékek **miatt** bír jelentőséggel, **érintett település** azonban **a megye területén nem mutatkozott.** 27. ábra

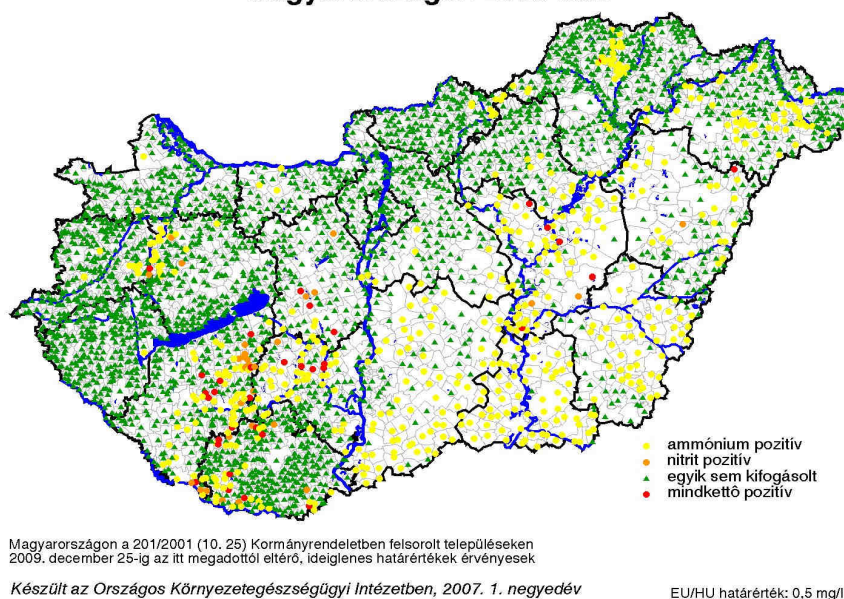
2008. évben a megye ivóvízellátásban rendkívüli esemény, az ivóvíz fogyasztásával összefüggésben enterális megbetegedés valamint MHB. megbetegedés nem fordult elő.

26. ábra.
Vezetékes ivóvizek bór (B), fluorid (F) és nitrát (NO_3) tartalma Magyarországon

27. ábra.
Vezetékes ivóvizek ammónium (NH_4) és nitrit (NO_2) tartalma Magyarországon 2006-ban

Talajhigiéne

A megyében az egyik jelentős környezet-egészségügyi probléma a folyékony, kisebb részben a szilárd települési hulladék elhelyezése, ártalmatlanítása.

A települési folyékony hulladékok elhelyezése és ártalmatlanítása Nógrád megyében az egyre jelentősebb mértékű csatornázottság ellenére sem megoldott, ugyanis a lakossági rákötések aránya az új közüzemi hálózatok esetében sem haladja meg a 35-60 %-ot.

Salgótarján vonzáskörzetében jelentős probléma a közcsatorna hálózattal nem rendelkező településeken, a csatornára nem kötött ingatlanokon keletkező, szippantással eltávolított szennyvizek elhelyezése, ártalmatlanítása.

Emellett problémát jelent a közcsonka hálózatokkal egyáltalán nem rendelkező települések folyékony hulladékainak elhelyezése. Salgótarján térségében mindössze egy hatóságilag engedélyezett teraszos-kazettás rendszerű folyékony hulladék elhelyező telep (Kottyháza-pusztá) üzemel a szippantással eltávolított szennyvizek kezelésére.

Összegzés

A megye lakosainak egészségi állapotában mutakozó kedvezőtlen jelenségek háttérében a lakosság összetétele helyenként az egészségtudatos magatartás alacsony színvonala, a magas munkanélküliség, a szegénység áll. A megyének kicsi szakembereket vonzó, illetve megtartó ereje. Az itt született, vagy pályakezdőként ideérkező szakemberek is rövid idő után eltávoznak a megyéből, vagy pályakezdőként eleve a fővárosban vagy az ország kedvezőbb vidékein helyezkednek el. Különösen igaz ez az értelmiségre.

A lakosság egészségi állapotát a környezeti hatásokon kívül a társadalmi-gazdasági helyzet, azok változásai is nagymértékben befolyásolják. A társadalmi-gazdasági erők hatásait közvetítő tényezők közé sorolható az életmód (dohányzás, testmozgás) az étrend, az alkoholfogyasztás és feltehetően a pszichoszociális stressz is.

- Nógrád megyét a népesség számának további csökkenése, a lakosság előregedési folyamata, és a népesség összetételében megfigyelhető változás jellemezte.
- A megye demográfiai helyzetének sajátossága, hogy a tartósan alacsony – csökkenő – termékenységhöz tartósan magas halandóság társul.
- A 65 éves és idősebb lakosság aránya emelkedik, megyei szinten meghaladja a 0-14 évesek arányát, száz gyermekkorú lakosra több mint 110 időskorú jut.
- A legidősebbek: a 75 éven felüliek létszáma dinamikusan nő, mely eltérő, új kihívásokat jelent a korábbiakhoz képest az egészségügy és a szociális ellátások számára.
- Továbbra is kevesebb a férfi és a nemek aránya egyre kiegyenlítetlenebb.
- 2008-ban a csecsemőhalálzási arány az országos átlaggal azonosan alakult.

- A **halálokspecifikus elemzések** rámutatnak, hogy az EU – esetenként az országos – átlaghoz viszonyított kedvezőtlen értékek mellett a megyében jelentős területi egyenlőtlenségek is súlyosbítják a helyzetet. A daganatok esetében tapasztalt halmozódások a primer prevenció fontosságára hívják fel a figyelmet. Ezen a területen az ÁNTSZ feladatai a helyzetelemzés mellett az egészségnevelő programok szervezése és lebonyolítása, melynek eredményessége az egészséget támogató környezet (pl. elérhető árú egészséges élelmiszerek, dohányzás és alkohol fogyasztás visszaszorítása) megléte esetén lesz jelentős.

A **keringési rendszer betegségein belüli vezető halálokok (ISZB, cerebrovaszkuláris betegségek)** súlyának ismerete a **magasvérnyomás betegség – mint az egyik legfontosabb kockázati tényező-rendszeres monitorozásnak fontosságára hívja fel a figyelmet.** Az életmóddal kapcsolatos faktorok (pl. elhízás, mozgásszegény életmód) szerepe azonban ebben a betegségcsoportban is **jelentős**, így **egészségfejlesztői tevékenység céljaiként szerepelhet.**

A **légzőrendszeri halálozások – döntően elkerülhető halálozások** révén – a dohányzás abbahagyásával kapcsolatos egészségnyereségre és az orvosi beavatkozások kellő időben történő igénybevételére és alkalmazására hívják fel a figyelmet.

Az **alkoholos eredetű májzsugor mindkét nemben magas százalékát képezte az emésztőrendszeri halálozásoknak**, mely a korábban fennálló nemi differencia változását tükrözheti. A betegségcsoport megelőzése a kialakításban szereplő faktorok szerteágazó volta miatt komplex megközelítést igényel (alkohollal kapcsolatos attitűd változása, munkanélküliség, alacsony iskolázottság, stb.), amelynek csak egyik alkotóeleme az egészségfejlesztő munka.

- A **levegőszennyezettség** megyei szinten jónak mondható képe ellenére, a légzőszervi megbetegedések és egyéb kórképek kialakításában szerepet játszó légszennyezők eredete komplex, hiszen az ugrásszerűen meg növekedett gépjárműforgalom és a megváltozott iparszerkezet mellett a háztartások is jelentős szennyezőként ismeretesek. Az allergiás – asztmás - eredetű légúti betegségek előfordulása ország és megyeszerte is jellemző emelkedése, elsősorban biológiai légszennyezettséggel hozható összefüggésbe.

A kifogásolt **ivóvíz** területen a beszámolóban tárgyalt paraméterek határérték alá csökkentése Kormány rendeletben foglaltak szerint történik. A megye ivóvízellátásának biztonsága jó.

A megye jelentős környezet-egészségügyi problémája a **folyékony, kisebb részben szilárd települési hulladék elhelyezése**, ártalmatlanítása, mely az egyre jelentősebb mértékű csatornázottság ellenére sem megoldott. Emellett problémát jelent a közcsatorna hálózatokkal egyáltalán nem rendelkező települések folyékony hulladékainak elhelyezése is, melyek megoldása a jövőben prioritást kell, hogy élvezzen a megye, érintet területeinek vonatkozásában.

Mindezen tényeknek figyelem felkeltőnek kell lenniük, mind az elsődleges és másodlagos prevenció szintjén dolgozó szakembereknek, segítőknak, döntéshozóknak és civil szervezeteknek.

Elegendhetetlen a bizonyítékokon alapuló komplex egészségfejlesztési programok megvalósítása, a helyi szintereken, a helyi igényekhez igazodva.

Egyes betegségek esetében azonban elegendhetetlen a gyógyító- megelőző ellátás fejlesztése.

Prioritást kell élveznie a halmozottan hátrányos helyzetű kistérségeknek településeknek, hiszen az ők megyei és régiós szinthez történő felzárkóztatásuk nélkülözhetetlen a régió Uniói szinthez történő közelítésének.

JAVASLATOK

1. **A fentiek alapján az egészségügyi szolgáltatások szervezésénél, a kapacitások rendelkezésre bocsátásánál különös figyelmet kell fordítani az öregedő népesség ellátására és nagyobb mértékben a férfiakat jellemző korai elhalálozási problémákra**
2. **A fiatal korosztály életesélyének, életkilátásának javítása a megyéből történő elvándorlásuk elkerülése érdekében**
3. **Az iskolai képzettség szintjének javítása, emelése hiszen a hazai és nemzetközi felmérések egyaránt bizonyítják, hogy az alacsony iskolázottsági szintű népesség egészségi állapota sokkal rosszabb, mint a magasabb képzettségűeké**
4. **Megfelelő szakorvosi és szakdolgozói ellátottság biztosítása a megyében**
5. **A szervezett, célzott lakossági szűréseken való megjelenési arány emelése**
6. **Az OLEF 2000 és 2003 eredményei alátámasztják a halmozottan hátrányos helyzetű kistérségek településeinek kiemelt prioritásként való kezelését: a társadalmi-gazdasági szempontból marginalizálódó csoportok, a kevésbé iskolázottak körében gyakorlatilag az összes kedvezőtlen egészség magatartási tényező gyakoribb. Az egyenlőtlenségek leküzdésekre tett, a megcélzottak részéről aktív részvételt igénylő erőfeszítések éppen ezért az egészségfejlesztés szempontjából kiemelt fontosságúak**
7. **A daganatos halálozás időbeli alakulásának vizsgálata során figyelemmel kell lennünk a preventív eljárások sajátosságára: a megelőzés eredményei csak hosszútávon jelentkeznek, illetve ezek nehezen különíthetők el a terápiás lehetőségek és az ellátáshoz való hozzáférés területén bekövetkezett változásoktól**

A tájékoztatóban szereplő adatok forrásai:

- KSH, Statisztikai évkönyvei és adattára
- Internetes Magyar Egészségadattár (IMEA)
- Országos Epidemiológiai Központ
- WHO/Európa, HFA-adatbázis, 2008.
- OOKI, Nemzeti Rákregiszter
- OSAP Háziorvosi jelentések
- ÁNTSZ Szakterületi jelentései

Eger, 2009. május 11.

Dr. Bodnár Judit s.k.
regionális tiszti főorvos